

Eigen kracht ontleed

EEN PRAKTIJKGERICHTE VERHELDERING

Rob Gilsing

Anna Jansma

Judith Schöne

Met medewerking van

Anna Wróblewska en Laura Maas

Eigen kracht ontleed

EEN PRAKTIJKGERICHTE VERHELDERING

Rob Gilsing
Anna Jansma
Judith Schöne

Met medewerking van:
Anna Wróblewska
Laura Maas

Utrecht, oktober 2017

inhoud

<i>Eigen kracht</i> ontleed. Een praktijkgerichte verheldering	3
1 <i>Eigen kracht: een essentially contested concept</i>	6
2 <i>Eigen kracht: conceptuele verkenning</i>	7
2.1 Basiskenmerken van <i>eigen kracht</i>	7
2.2 Dimensies van <i>eigen kracht</i> ?	8
2.3 De aanwending van <i>eigen kracht</i>	10
2.4 Waartoe dient <i>Eigen kracht</i> ?	10
2.5 Definitie van <i>Eigen kracht</i>	12
3 <i>Professionals in het jeugd-domein over eigen kracht</i>	13
3.1 Werkwijze	13
3.2 Praktijkperspectief professionals Triple-S	13
3.3 Praktijkperspectief professionals proeftuinen Om het kind	16
3.4 Conclusies	18
4 <i>Eigen kracht: interventies en instrumenten</i>	20
4.1 Interventies	20
4.2 Instrumenten	23
4.3 Conclusie	26

Bijlage 1: <i>Eigen kracht</i> in lokaal jeugdbeleid	27
Conclusie	29
Bijlage 1A: Conclusies analyses beleidsplannen	30
Bijlage 1B: Onderzoeksverantwoording verkennend onderzoek gemeenten	36
Analyse beleidsplannen	36
Interviews beleidsmedewerkers	37
Literatuur	38
Websites	39

Eigen kracht ontleed.

Een praktijkgerichte verheldering

Het begrip *eigen kracht* heeft met de introductie van de participatiesamenleving en de transformatie in het sociale domein een belangrijke plaats gekregen in het denken en handelen van beleidsmakers en professionals. Het versterken van *eigen kracht* van burgers is vaak een centraal uitgangspunt in gemeentelijk beleid en in het dagelijks werk van professionals. Het begrip is door gemeenten echter vaak nog weinig uitgewerkt, zo blijkt ook uit onze studie (zie bijlage), en professionals lijken vaak nog met impliciete en weinig eenduidige definities te werken. Daarmee is *eigen kracht* zowel voor professionals als beleidsmakers een concept waar verschillend over wordt gedacht en waar op verschillende manieren mee wordt omgegaan.

Het doel van dit onderzoek is om te komen tot een voor professionals richtinggevende conceptualisering van het begrip *eigen kracht*. Wat is *eigen kracht* nu precies? Welke aspecten van *eigen kracht* kunnen we onderscheiden? En hoe verhoudt het begrip *eigen kracht* zich tot begrippen die er vaak in een adem mee worden genoemd, zoals zelfregie, zelfregulatie en zelfredzaamheid?

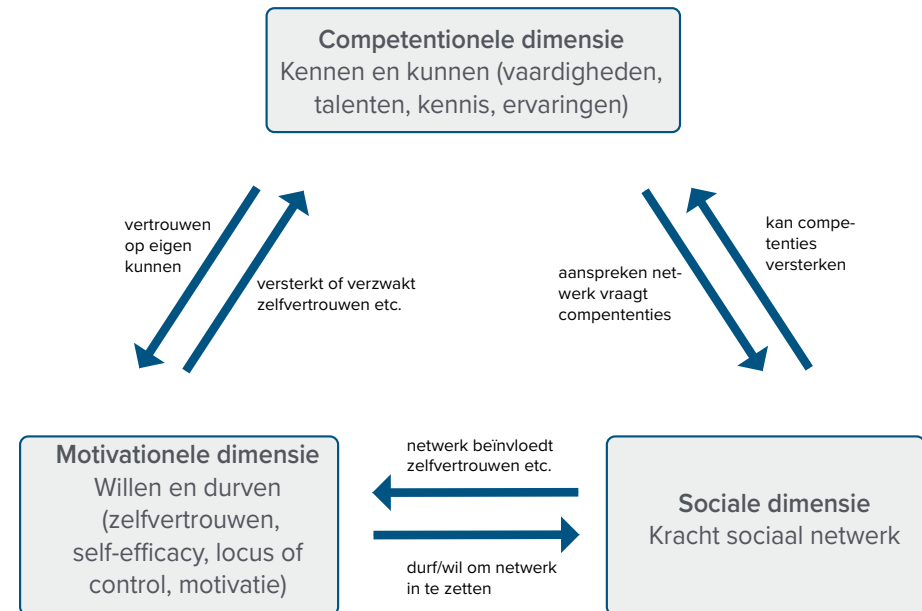
Onze conceptualisering van *eigen kracht*, waarover later meer, toetsen we aan de wijze waarop professionals in het jeugd- en opvoedveld in de praktijk met *eigen kracht* omgaan. Ook bekijken we of en hoe bestaande interventies gericht op het versterken van *eigen kracht* in datzelfde domein aansluiten bij ons concept. Hetzelfde doen we voor een aantal instrumenten die ingezet kunnen worden om *eigen kracht* van opvoeders, jeugdigen of gezinnen in beeld te brengen.

Eigen kracht: conceptualisering

Aan *eigen kracht* kennen we om te beginnen een aantal basiskennmerken toe. *Eigen kracht* is:

- persoonlijk kapitaal
- dat kan toe- of afnemen
- dat in staat stelt tot
- en waarvan de toereikendheid doelafhankelijk is.

Eigen kracht - het persoonlijk kapitaal - kent drie dimensies. Deze hangen onderling samen. De figuur vat het samen.

Eigen kracht heeft een instrumenteel karakter: het stelt in staat *tot* en *kan* ingezet worden.

Om bepaalde doelen *op eigen kracht* te bereiken, dient *eigen kracht* (doelgericht) aangewend te worden. Aanwending van *eigen kracht* vindt plaats via twee processen:

1. zelfregulatie: mensen veranderen hun gedrag en passen het aan veranderende omstandigheden aan, waarbij zij in staat zijn zelfstandig problemen op te lossen en gebruik kunnen maken van hun *eigen kracht*;
2. zelfreflectie: de kritische reflectie op eigen wensen en verlangens.

Doelen van *eigen kracht*

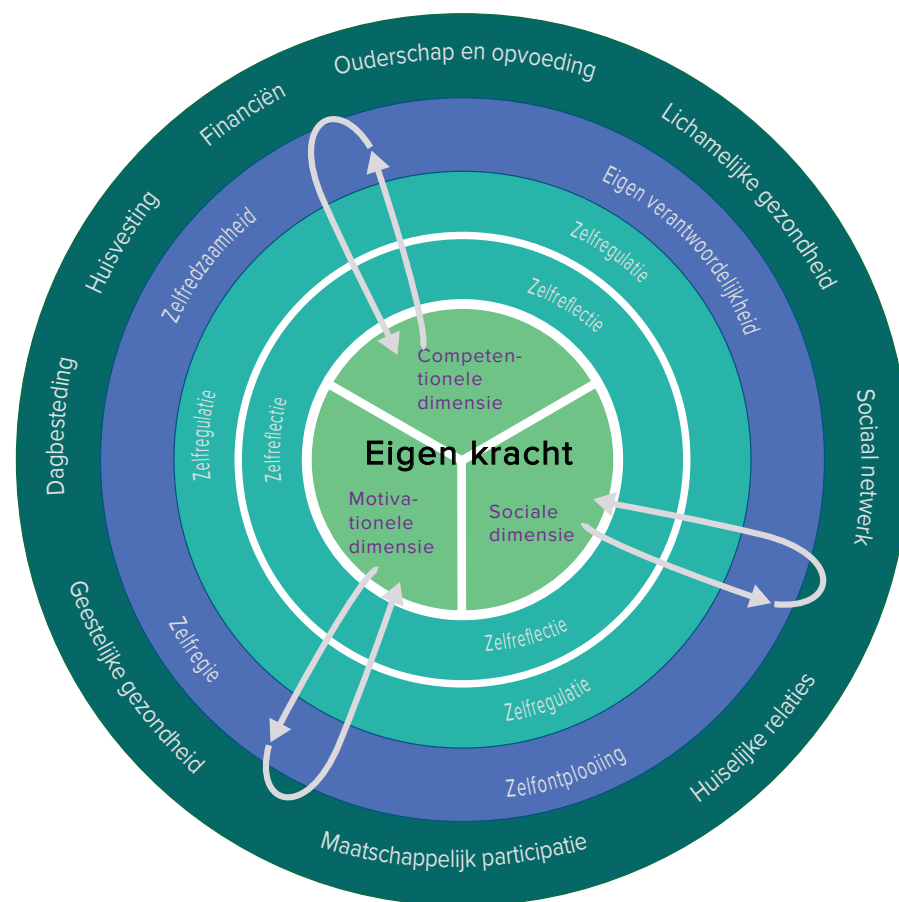
Een basiskenmerk van *eigen kracht* is dat de toereikendheid ervan doelafhankelijk is: wat aan *eigen kracht* nodig is, hangt af van de vraag met welk doel een beroep wordt gedaan op *eigen kracht*. Binnen de transformatie in het sociale domein worden de volgende doelen vaak genoemd: regie houden, verantwoordelijkheid nemen en houden, zelfredzaam zijn, en participeren (meedoen) in de maatschappij. Deze doelen zijn vervolgens op verschillende leefgebieden van toepassing, zoals zingeving, wonen, financiën, sociale relaties, lichamelijke en psychische gezondheid, werk, activiteiten en zorg voor kinderen en gezin.

Definitie van *eigen kracht*

De *eigen kracht* van het individu wordt gevormd door de competentionele, sociale en motivationele vermogens die in onderlinge samenhang het individu in staat stellen tot zelfregulering en zelfreflectie, gericht op het realiseren van weloverwogen persoonlijke doelen en zelfredzaamheid, zelfregie, zelfontplooiing en eigen verantwoordelijkheid op verschillende leefgebieden.

Toetsing aan professioneel handelen

Gesprekken met professionals over hun dagelijkse praktijk en de omgang met *eigen kracht* leren dat professionals vaak zelf ook, al dan niet bewust of impliciet, een onderscheid maken tussen *eigen kracht* als het vermogen van individuen en de aanwending van dat vermogen door zelfreflectie en zelfregulatie. Professionals zien op beide punten

aangrijpingspunten voor hun handelen: dat kan zowel gericht zijn op de versterking van de verschillende dimensies van *eigen kracht* als op het bevorderen van de aanwending van *eigen kracht*. Daarbij signaleren zij wel dat de (dimensies van) *eigen kracht* in een bepaalde mate ontwikkeld moet(en) zijn om tot aanwending te komen. De aanwezigheid van (een bepaalde mate van) *eigen kracht* op de competentionele en motivationele dimensie is noodzakelijk om tot aanwending te kunnen komen. Het vermogen tot

aanwending – zelfreflectie en zelfregulatie – is daarmee een belangrijk onderdeel van *eigen kracht* en zit vooral in de competentionele en motivationele dimensie. Professionals stellen dat de sociale dimensie weliswaar belangrijk is, maar niet noodzakelijk voor de aanwending van *eigen kracht*. De geleende kracht uit netwerken kan een belangrijke factor zijn, maar kan ook tegenwerken.

Professionals herkennen ook de feedbackloops in ons conceptuele model. Processen van zelfreflectie en zelfregulatie – de aanwending – zijn van invloed op de ontwikkeling van *eigen kracht* op de verschillende dimensies, in het bijzonder op de competentionele en motivationele dimensie.

Een van de belangrijke aangrijpingspunten voor professionals om te werken aan *eigen kracht* is, zo geven zij zelf aan, het opbouwen van een vertrouwensband met cliënten, onder meer door goed te luisteren, hen serieus te nemen en positieve zaken te benoemen. Deze zaken zijn van invloed op de motivationele dimensie, in het bijzonder het zelfvertrouwen en de *self efficacy*.

Een ander belangrijk aangrijpingspunt is volgens professionals het samen met cliënten zoeken naar oplossingen. Dit versterkt processen van zelfreflectie en zelfregulatie en kan tegelijkertijd ook een motiverende invloed hebben. Het draagt eventueel ook bij aan het betrekken van netwerken.

Tegelijkertijd is het streven om de verantwoordelijkheid bij de cliënt te laten een belangrijk uitgangspunt. Dat is ook meteen het punt wat door professionals vaker als lastig wordt benoemd. Het valt gegeven de problematiek niet altijd mee om achterover te leunen en om een goede afweging te maken tussen loslaten en verantwoordelijkheid nemen. Ook speelt de vraag in welke mate je als professional de vinger aan de pols houdt. Zeker als de veiligheid in het geding is, of als de *eigen kracht* niet toereikend is om meer acute problemen aan te pakken, blijft een rol voor de professional weg gelegd. Het punt speelt versterkt bij cliënten met een lichte verstandelijke beperking, waar de *eigen kracht* inclusief het vermogen tot zelfreflectie en zelfregulatie – de aanwending van *eigen kracht* – in beperkte mate ontwikkeld is.

Eigen kracht-interventies en –instrumenten

Interventies die werken aan het versterken van de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders, en gezinnen richten zich veelal primair (hoofdzakelijk) op het versterken van de competentionele dimensie van *eigen kracht*. Het merendeel van die interventies werkt ook aan het versterken van de sociale en/of motivationele dimensie van *eigen kracht*, maar er zijn slechts enkele interventies die hier primair aan werken.

Instrumenten die de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders, gezinnen en de sociale omgeving in beeld brengen zijn veelal primair gericht op het in beeld brengen van (aspecten van) de competentionele en sociale dimensie van *eigen kracht*. Wij vonden slechts enkele instrumenten die de motivationele dimensie van *eigen kracht* in beeld brengen.

Ten slotte is geen van de in dit onderzoek bekeken interventies speciaal ontwikkeld voor toepassing bij etnische of migrantengroepen. Uit recent onderzoek blijkt dat gemeenten over het algemeen ook geen specifieke (andere) methodieken inzetten voor het werken aan de *eigen kracht* van migrantengezinnen. Dit terwijl in datzelfde onderzoek naar voren komt dat het bevorderend werkt als een *eigen kracht* versterkende methodiek met de doelgroep ontwikkeld wordt. Als het gaat om het in beeld brengen van de *eigen kracht* van migrantengroepen blijkt uit onderzoek dat professionals vooral veel tijd kwijt zijn aan het in kaart brengen van het sociale netwerk, oftewel de sociale dimensie van *eigen kracht*.

1 *Eigen kracht: een essentially contested concept*

Het begrip *eigen kracht* heeft met de introductie van de participatiesamenleving en de decentralisaties een belangrijke plaats gekregen in het sociale domein. Het bouwen op en het werken aan *eigen kracht* zou een centraal uitgangspunt in het gemeentelijk beleid moeten zijn, en daarmee in het handelen van professionals. Het begrip is door gemeenten echter vaak nog weinig uitgewerkt (zie Bijlage 1 voor een analyse), en ook professionals lijken vaak nog met impliciete en weinig eenduidige definities te werken. Daarmee is *eigen kracht* zowel voor professionals als beleidsmakers een concept waar heel verschillend over wordt gedacht, en dus een *essentially contested* begrip. Hierdoor vindt het professioneel werken aan en met *eigen kracht* niet vanzelfsprekend vanuit een scherp, richtinggevend kader plaats.

Dit onderzoek is gestart vanuit de professionele verlegenheid met het begrip *eigen kracht* in het domein van opvoeden en opgroeien. Niettemin denken we dat het de conceptuele verheldering die we willen bieden universeel bruikbaar is in het sociale domein. Het startpunt – opvoeden en opgroeien – heeft wel tot gevolg dat we in de hoofdstukken waarin we onze conceptuele verheldering toetsen vooral kijken naar dit domein.

In dit onderzoek willen we komen tot een voor professionals richtinggevende conceptualisering van *eigen kracht*: Wat is *eigen kracht* nu precies? Welke aspecten van *eigen kracht* kunnen we onderscheiden? En hoe verhoudt het begrip *eigen kracht* zich tot begrippen die vaak in een adem met *eigen kracht* worden genoemd, zoals zelfregie, zelfregulatie en zelfredzaamheid? Ook onderzoeken we hoe professionals in hun dagelijkse praktijk omgaan met *eigen kracht* en in hoeverre dit aansluit bij ons concept van *eigen kracht*. Tot slot bekijken we op welke wijze bestaande en erkende interventies gericht op het versterken van *eigen kracht* in het jeugd- en opvoedveld aansluiten bij ons concept en doen we hetzelfde voor een aantal instrumenten die ingezet kunnen worden om *eigen kracht* van opvoeders, jeugdigen of gezinnen in te schatten of te meten.

In hoofdstuk 2 ontleden we het begrip *eigen kracht*. We eindigen het hoofdstuk met een conceptueel model en een omschrijving van het begrip. In hoofdstuk 3 gaan we vervolgens in op het gebruik van *eigen kracht* door professionals in hun dagelijkse praktijk. We kijken daarbij of ons conceptuele model toepasbaar is in deze dagelijkse praktijk. In hoofdstuk 4 gaan we in op de vraag in hoeverre bestaande interventies die gericht zijn op versterking van de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders en gezinnen aansluiten bij de dimensies van *eigen kracht* die wij in ons conceptuele model onderscheiden en kijken we in hoeverre deze interventies aandacht hebben voor de toepassing bij etnische en migrantengroepen. Het tweede deel van hoofdstuk 4 biedt een overzicht van instrumenten die kunnen helpen bij het in beeld brengen van *eigen kracht*.

We hebben het in deze studie nadrukkelijk niet over empowerment. Ook voor dit begrip geldt dat het *essentially contested* is. In deze studie onderscheidt het zich van *eigen kracht* doordat het gaat om het proces van het versterken van *eigen kracht*. Dat is wezenlijk anders dan het persoonlijke vermogen, zoals we *eigen kracht* in het volgende hoofdstuk zullen definiëren.

2 *Eigen kracht*: conceptuele verkenning

In dit hoofdstuk doen we een poging het begrip *eigen kracht* conceptueel te ontleden. We gaan eerst in op de basiskenmerken van *eigen kracht*. Dit zijn uitgangspunten die we gebruiken bij het verder ontleden van het begrip. Daarna gaan we achtereenvolgens in op de dimensies van *eigen kracht*, de aanwending van *eigen kracht*, en de doelen die daarmee beoogd worden.

2.1 Basiskenmerken van *eigen kracht*

In de praktijk zien we dat *eigen kracht* vanuit verschillende perspectieven wordt gedefinieerd: dat van burgers, dat van sociale professionals, en dat van gebieden – denk aan *eigen kracht* als eigenschap van wijken of gemeenten. In deze conceptuele verkenning richten we ons uitsluitend op het perspectief van burgers – dat kunnen individuen zijn, maar ook sociale eenheden als gezinnen. We formuleren vier basiskenmerken van *eigen kracht*: uitgangspunten die we gebruiken bij het verder ontleden van het begrip *eigen kracht*.

Eigen kracht is persoonlijk kapitaal ...

Eigen kracht zien we als het persoonlijk kapitaal, de talenten, waarover een individu beschikt. Het persoonlijk kapitaal omvat het natuurlijke (Verzaal, 2002) of aangeboren (Jumelet & Weenink, 2012; NJI, z.j.) potentieel van een individu, en fungeert als contragewicht voor persoonlijke kwetsbaarheden. Daaruit volgt dat iedereen (individuen of gezinnen) *per definitie* beschikt over *eigen kracht* – in meer of mindere mate. De empowerment benadering, die er vanuit gaat dat iedereen beschikt over sterke kanten sluit

aan bij dit uitgangspunt van *eigen kracht*. ‘Het gaat om wat mensen wel kunnen, in plaats van wat mensen niet kunnen.’ (De Gruijter, 2010; vgl. Hoek, 2010)²

... dat kan toe- en afnemen ...

Eigen kracht, ofwel het persoonlijke kapitaal, kan toe- en afnemen (NJI, z.j.; Schaafsma, 2014; Hoek, 2010). Het is niet statisch. Het handelen van professionals is vaak gericht op het versterken van de *eigen kracht*, dat kan plaatsvinden op verschillende niveaus. In hoofdstuk 3 gaan we hier nader op in.

... dat in staat stelt tot ...

Eigen kracht bestaat uit het persoonlijke kapitaal dat individuen ter beschikking staat en dat ingezet **kan** worden voor maatschappelijke of individuele doelen. Dit kapitaal bepaalt het **vermogen** waar individuen over beschikken om doelen te realiseren (zie Verzaal, 2002; Brink & Van der Veen, 2013; Jumelet en Wenink, 2012). *Eigen kracht* heeft daarmee een instrumenteel karakter: het stelt in staat tot.³

... en waarvan de toereikendheid doelafhankelijk is

Uit de hierboven gegeven basiskenmerken volgt dat het antwoord op de vraag hoeveel *eigen kracht* nodig is, of welke mate van *eigen kracht* toereikend is, per definitie afhangt van het doel waartoe *eigen kracht* wordt ingezet. *Eigen kracht* is contextueel gebonden.

¹ Dit hoofdstuk is in eerste instantie gebaseerd op de masterscriptie van Judith Schöne (2015). Haar theoretische verkenning hebben we in dit hoofdstuk bewerkt.

² Volgens Schöne (2015) wordt hier ook in landelijke beleidsteksten op gehint: het gaat om het individuele potentieel, het sociaal en cultureel kapitaal dat mensen met zich meedragen, en dat elk individu sterker maakt.

³ Deze visie op *eigen kracht* staat ook centraal in landelijke beleidsteksten rond de nieuwe Jeugdwet: *eigen kracht* is het hebben van eigen mogelijkheden, inclusief een sociaal netwerk, die ouders/opvoeders in staat stellen tot autonome gedragingen die gericht zijn op het onderhouden en behouden van gezond en veilig leven en het kunnen inschakelen van eventuele hulp van het eigen informele sociale netwerk (Schöne, 2015).

De doelen waartoe *eigen kracht* wordt ingezet kunnen relatief eenvoudig of juist relatief moeilijk bereikbaar zijn.⁴

2.2 Dimensies van *eigen kracht*?

In deze studie onderscheiden wij een drietal dimensies van *eigen kracht*. Het gaat om te onderscheiden aspecten die in onderlinge samenhang de mate bepalen waarin individuen over *eigen kracht* beschikken. Deze multidimensionele invulling van *eigen kracht* is tot nu toe onderbelicht gebleven.⁵ De drie dimensies van *eigen kracht* die we hierna beschrijven, zijn: de competentionele dimensie (kunnen en kennen), de motivationele dimensie (durven en willen) en de sociale dimensie (het netwerk).⁶

Competentionele dimensie

De competentionele dimensie van *eigen kracht* heeft betrekking op vaardigheden, competenties en talenten (datgene wat iemand **kan**) en op kennis en ervaringen (datgene wat iemand **weet** en **kent**) (vgl. Van Leeuwen-den Dekker & Poll, 2013).

Motivationele dimensie

De motivationele dimensie van *eigen kracht* heeft betrekking op (intra)persoonlijke psychologische eigenschappen zoals de mate van zelfvertrouwen, de mate van self-ef-

ficacy (geloof in eigen kunnen en effectiviteit van eigen handelen)⁷, de mate van motivatie⁸ en zingeving (ik wil) en de locus of control (perceptie van controle over factoren die het leven beïnvloeden)⁹. Een gebrek aan zelfvertrouwen, een blijvend gevoel van slachtofferschap en een gebrek aan perspectief zijn voorbeelden van intrapersoonlijke, psychologische belemmeringen voor het vertrouwen op eigen kwaliteiten, het gemotiveerd zijn tot het houden van grip op het eigen leven en het hebben van een interne *locus of control* - het geloof uitkomsten zelf te kunnen beïnvloeden (Schaafsma, 2014).

De motivationele dimensie van *eigen kracht* is daarmee (naast een hulpbron) bepalend voor de mate waarin het individu de competentionele en sociale aspecten van *eigen kracht* inzet, en daarmee in sterke mate bepalend voor de (effectieve) aanwending van *eigen kracht*.

Sociale dimensie

De sociale dimensie van *eigen kracht* heeft betrekking op 'geleende kracht' (NJI, z.j.). De mate waarin de sociale dimensie ontwikkeld is, wordt in belangrijke mate bepaald door de kracht van het beschikbare sociale netwerk dat mensen hebben. Deze kracht bepaalt de mate van steun die het individu hier uit kan putten. Het sociale netwerk kan daarmee fungeren als (tijdelijke) aanvulling op het kapitaal dat gevormd wordt door de andere twee dimensies van *eigen kracht*.

Het sociale netwerk kan ook helpen bij het bepalen van doelen, en bij het vasthouden aan en het kritisch reflecteren op deze doelen. Door interactie met de omgeving kan het besef ontstaan dat het ook anders kan, hetgeen kan leiden tot passende doelen en

4 Het NJI (z.j.) stelt vast dat de invulling van het begrip *eigen kracht* 'per situatie, moment en persoon' verschilt en dat de invulling van de *eigen kracht* in de praktijk in dialoog tussen de betrokkenen wordt bepaald. Het sluit aan bij het idee van de weegschaal, waar de hoeveelheid en het type problemen en stressfactoren (de draag-last) bepaalt wat er aan draagkracht benodigd is om in evenwicht te blijven (Bakker et al., 1998). Die draagkracht bestaat dan uit eigenschappen, talenten en mogelijkheden waarover een individu beschikt. Brink en van der Veen (2013) verbinden *eigen kracht* met de aanname dat 'de kracht van de cliënt minstens zo belangrijk is als zijn problemen'.

5 Zo hanteert Brink (2012) een onderscheid waarin *eigen kracht* naast eigenaarschap, motivatie (zingevang) en het hebben van contacten bestaat. Brink (2012) ziet deze vier concepten als de samenstellende elementen van zelfregie. In ons concept van *eigen kracht* bestaan deze elementen niet naast elkaar, maar nadrukkelijk in samenhang met elkaar.

6 Dit onderscheid is mede gebaseerd op de verdeling van dimensies van *eigen kracht* die Van Leeuwen - den Dekker & Poll (2013) hanteren, namelijk: persoonlijke eigenschappen (ik ben); talenten en vaardigheden (ik kan); zingeving (ik wil); krachten en mogelijkheden in de omgeving (ik heb); kennis en ervaring (ik weet). Wij hebben deze dimensies geclusterd tot de competentionele, sociale en motivationele dimensie van het individu.

7 Self-efficacy is een personeigenschap waarmee wordt aangeduid dat het individu gelooft in eigen bekwaamheid en eigen effectiviteit om regie te voeren en te houden over het eigen leven. Wanneer een individu beschikt over voldoende self-efficacy dan worden kansen gezien en benut, en laat zij zich minder snel afremmen door institutionele belemmeringen (Bandura, 1997 in Delahaj, 2004). Mensen met weinig self-efficacy laten zich sterk tegenhouden door institutionele beperkingen, raken gedemotiveerd of zien hun kansen niet meer. Self-efficacy zegt dus iets over de beleving van het individu. Het gaat over het gevoel controle te hebben, niet om werkelijke controle.

8 Het geloof in self-efficacy is sterk gerelateerd aan motivatie tot controle, want vanuit de overtuiging dat er controle uitgeoefend kan worden, is er ook de wil dit te doen.

9 Bij de locus of control (Rotter, 1966, in Delahaj, 2004) gaat het om de persoonlijke beleving van factoren die de levensloop beïnvloeden. Op een continuüm van externe factoren naar interne persoonlijke mogelijkheden wordt de mate van beïnvloeding van het levensverloop uitgedrukt. Ook de locus of control varieert per individu en context (Delahaj, 2004).

weloverwogen voorkeuren en keuzes. Het sociale netwerk (en breder de maatschappij) is in dit proces de spiegel tot zelfinzicht (Hendriks, Friele, Legemaate & Widdershoven, 2013; Freire, 1972). We komen hier later op terug bij de aanwending van *eigen kracht*.

De drie dimensies in samenhang

De drie dimensies van *eigen kracht* hangen onderling sterk samen. Zo zijn bepaalde competenties nodig om op een effectieve wijze interacties aan te gaan met het sociale netwerk (sociale dimensie), en kan de mate waarin de competentionele dimensie ontwikkeld is de motivationele dimensie zowel versterken als verzwakken. Andersom zijn de mogelijkheden tot groei en versterking van de competentionele dimensie ook afhankelijk van de sociale en de motivationele dimensie.

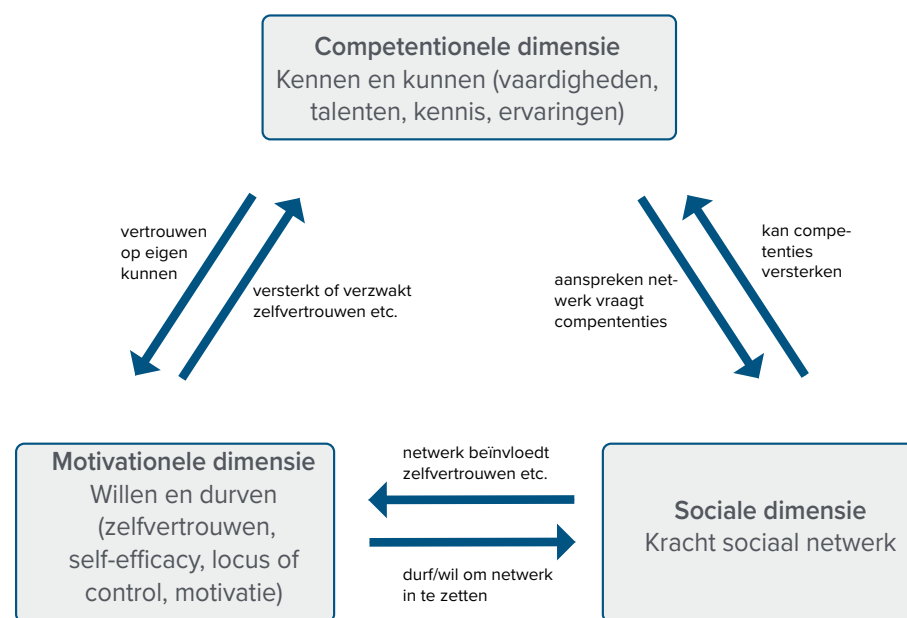
De kracht van het beschikbare netwerk (sociale dimensie) is op verschillende manieren van invloed op de *eigen kracht* van het individu.¹⁰ Zo kan het ontvangen van waardering en vertrouwen van het sociaal netwerk bijdragen aan het versterken van de elementen van de motivationele dimensie van *eigen kracht*, zoals het eerder durven om eigen beslissingen te nemen. Daarnaast kan het sociaal netwerk bijdragen aan de versterking van competenties doordat interactie tussen mensen bijdraagt aan de ontwikkeling van vaardigheden, het verkrijgen van inzichten in eigen hulpbronnen (Kieffer, 1984) of het vergaren van kennis over dominante normen en waarden in een specifieke sociale context waarin het individu doelen wil nastreven (Freire, 1973 in Zimmerman, 1995). Tegelijkertijd kan het verkeren in een sociaal isolement of een staat van uitsluiting negatieve invloed hebben op de ontwikkeling van competenties en verschillende elementen van de motivationele dimensie.

Een basiskenmerk van *eigen kracht* is dat het het vermogen van individuen betreft: het vermogen waar zij op basis van hun kracht binnen de competentionele, sociale en motivationele dimensie **toe in staat zijn**. Cruciaal in het denken over *eigen kracht* is dat individuen dat vermogen alleen aanwenden wanneer zij vertrouwen hebben in hun

eigen kunnen. Individuen kunnen beschikken over vaardigheden, talenten en kennis (de competentionele dimensie) en over een relevant sociaal netwerk (sociale dimensie), maar onvoldoende ontwikkeling van elementen binnen de motivationele dimensie kan benutting daarvan belemmeren. Een bepaalde mate van ontwikkeling van motivationele kracht is daarom een noodzakelijke voorwaarde voor het kunnen aanwenden van *eigen kracht*.

Kortom, de som van krachten in de verschillende dimensies maakt dat een individu in meer of mindere mate beschikt over *eigen kracht*, en over het vermogen om *eigen kracht* aan te wenden (zie paragraaf 2.3).

Figuur 2.1 De dimensies van eigen kracht

¹⁰ Schaafsma (2014) stelt dat mensen die geen 'talent voor *eigen kracht*' hebben er onder meer tegen aan lopen in een sociaal isolement te leven en zichzelf uit-gesloten te voelen.

2.3 De aanwending van *eigen kracht*

Eigen kracht zien we als een bron van mogelijkheden, een persoonlijk vermogen, dat aangewend kan worden om weloverwogen beslissingen te nemen en bepaalde doelen te bereiken. In de volgende paragraaf gaan we in op deze ‘doelen van *eigen kracht*’. De vraag die we in deze paragraaf beantwoorden, luidt: *wat heeft een individu nodig om de eigen kracht te benutten en zo zijn of haar doel(en) te bereiken?* *Eigen kracht* is immers geen werkwoord, er zit geen actie of handeling in. Het gaat om vermogen dat ingezet of aangewend **kan** worden. Dat vermogen kan gezien het doel toereikend zijn, maar dat betekent niet automatisch dat het ook benut wordt om het doel te bereiken. Het gaat uiteindelijk om de actieve aanwending van *eigen kracht*¹¹. De vraag waarover het precies gaat bij het inzetten of aanwenden van *eigen kracht* is in de Nederlandse literatuur onderbelicht.

In deze studie zien wij zelfregulatie als het belangrijkste proces waarmee *eigen kracht* wordt aangewend: ‘zelfregulatie is een proces waarbij mensen leren om hun eigen gedrag te veranderen en aan te passen aan veranderende omstandigheden, waarbij zij in staat zijn zelfstandig problemen op te lossen en hierbij gebruik kunnen maken van de *eigen kracht* en de krachten van het eigen netwerk’ (SO&T, 2012 in Schöne, 2015). Zelfregulatie veronderstelt een bepaald vermogen – lees: *eigen kracht*: ‘dit vermogen is weliswaar contextueel beperkt, maar kan zeker ook gedeeltelijk worden aangeleerd en versterkt.’ (Donkers, 2014). Voor zelfregulatie zijn volgens Van der Stel (2014)¹² nodig: 1) intelligentie, talent, goede bedoelingen, en 2) zelfreflectie. Intelligentie, talent en goede bedoelingen komen overeen met de door ons gedefinieerde competentieën en motivationale dimensie van *eigen kracht*. Zelfreflectie is een kritische reflectie op de

eigen wensen en verlangens. Het missen van motivatie en vertrouwen of self-efficacy vormt volgens Van der Stel (2014)¹³ een obstakel voor zelfreflectie.

Daarmee is de motivationale dimensie van groot belang voor de mate van zelfreflectie, en zo ook bepalend voor de mate van zelfregulatie en de aanwending van *eigen kracht*. Omgekeerd kan de aanwending van *eigen kracht* via zelfreflectie en zelfregulatie een positief effect hebben op de verschillende dimensies van *eigen kracht* (Van der Stel, 2014). Het kan een individu competent, autonomer en meer sociaal geïntegreerd maken. *Eigen kracht* en het proces van zelfregulatie beïnvloeden elkaar dus wederzijds.

Samengevat kunnen zelfreflectie en zelfregulatie beschouwd worden als de mechanismen waarin *eigen kracht* aangewend wordt om bepaalde doelen te bereiken¹⁴. Het vermogen om tot zelfreflectie en zelfregulatie te komen, behoort tot de *eigen kracht* van individuen.

2.4 Waartoe dient *eigen kracht*?

Een basiskarakteristiek van *eigen kracht* is dat het een doelaafhankelijk begrip is. Wat aan *eigen kracht* nodig is, wat aangewend dient te worden, hangt af van de vraag met welk doel een beroep wordt gedaan op *eigen kracht*. In deze paragraaf gaan we in op de vraag wat de mogelijke doelen of uitkomsten van de aanwending van *eigen kracht* zijn.

Iets op *eigen kracht* doen, betekent het inzetten van de *eigen kracht* om een bepaald doel te bereiken. Binnen de huidige kanteling van verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij is er in het dominante discours redelijke consensus over een aantal van die doelen. Het gaat erom dat burgers regie houden, verantwoordelijkheid nemen en houden, zelfredzaam zijn, en participeren (meedoen) in de maatschappij (Schöne, 2015; Ekc, 2015). Deze doelen zijn op verschillende leefgebieden van toepassing: zinge-

11 Uit analyse van landelijke beleidsteksten blijkt volgens Schöne (2015) dat professionals hun handelen afmeten aan grofweg drie stadia van *eigen kracht* van het individu: 1) Minimale aanwezigheid van *eigen kracht* 2) Passief bezit van *eigen kracht* 3) Actieve aanwending van *eigen kracht*.

12 Van der Stel (2014) beschrijft dit in een presentatie over zelfregie, zelfzorg en zelfregulatie, als bijdrage vanuit de geestelijke gezondheidszorg.

13 Donkers (2014) onderstreept dit. Volgens hem moet zelfregulatie opgevat worden als een reflexief (dus niet mechanisch of automatisch) proces van waarde-georiënteerd handelen. Het is een proces van zelfsturen (autonoom) en afstemmen (relationeel) (Van der Stel, 2014; Donkers, 2014). Beide processen vereisen ‘de reflectieve bekwaamheid van mensen om in hun sociaal gedrag een bepaalde waarde, gedragsstandaard of intentie te realiseren’.

14 Het zelfregulatieproces bestaat meestal uit een viertal aan te leren stappen: 1) Een zelfobservatieperiode, 2) het vooropstellen van een doel en mogelijke subdoelen, 3) het opmaken van een contract waarbij je voor jezelf straf en beloning vooropstelt bij het al dan niet bereiken van het doel en 4) een evaluatiemoment’ (Donkers, 2014).

ving, wonen, financiën, sociale relaties, lichamelijke gezondheid, psychische gezondheid, werk en activiteiten (Van Leeuwen-den Dekker & Poll, 2013). De Jeugdwet beoogt expliciet dat deze doelen ook van toepassing zijn op opgroeien en opvoeden – breder: de zorg voor kinderen en gezin. Op al deze leefgebieden is de burger idealiter *op eigen kracht* zelfredzaam, zelfstandig, ontplooit zichzelf, voert zelf de regie en neemt zelf verantwoordelijkheid. Deze doelen zijn met elkaar verweven en zullen achtereenvolgens en in samenhang met elkaar besproken worden.

Zelfredzaamheid en zelfstandigheid

Zelfredzaamheid en zelfstandigheid zijn doelen die vaak worden gekoppeld aan *eigen kracht*. In de Wmo gaat het bij zelfredzaamheid om “het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vermogen om zelf voorzieningen te treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken”. De Boer en Van der Lans (2011) definiëren zelfredzaamheid als het met zo min mogelijk overheidssteun een zelfstandig leven kunnen leiden (zie ook Brink en Van der Veen, 2013). Zelfredzaamheid is dan het *op eigen kracht* kunnen participeren in de samenleving.¹⁵ Zelfstandigheid zien wij als een toestand waarin een individu geen overheidssteun nodig heeft om deel te nemen aan de samenleving.

Zelfregie

Zelfregie ligt dicht aan tegen zelfredzaamheid en zelfstandigheid. Bij zelfregie gaat het om het in de praktijk organiseren en coördineren van het eigen leven (Verkooijen, 2006 in Brink en Van der Veen, 2013). ‘*Zelfregie is zelf beslissen over hoe je leven eruit ziet en over de eventuele professionele ondersteuning daarbinnen*’ (Brink, 2012).

¹⁵ Bij het veel gebruikte instrument om de mate van zelfredzaamheid te inventariseren, de Zelfredzaamheidsmatrix (ZRM), is de mate van zelfredzaamheid *een uitkomst* (onze cursivering) van persoonskenmerken zoals vaardigheden (competentionele dimensie), persoonlijkheid, motivatie (motivationale dimensie), omgevingskenmerken zoals cultuur, economie en infrastructuur (komt deels overeen met de sociale dimensie) die een persoon in meer of mindere mate in staat stellen om (zelf) in basale levensbehoeften te voorzien. Met andere woorden: bij de ZRM is zelfredzaamheid het resultaat van de competentionele, motivationele en sociale dimensie van *eigen kracht*. In ons concept is het daarbij nodig om de *eigen kracht* als bron aan te wenden om tot zelfredzaamheid te komen.

Zelfregie sluit tevens aan bij het begrip empowerment, dat in zekere zin is gericht op het realiseren van zelfregie. Tevens hangt zelfregie nauw samen met het zelfbeschikkingsrecht.¹⁶ Je zou kunnen zeggen dat zelfregie de praktische uitoefening van dat recht is.

Daarnaast is er een zekere overlap tussen zelfregie en zelfregulatie. Onderscheidend is dat het bij zelfregulatie gaat om het proces van aanwending van *eigen kracht*, terwijl het bij zelfregie gaat om het doel van die aanwending: het daadwerkelijk beslissen over de inrichting van het eigen leven, breder dan het veranderen van het eigen gedrag of het reflecteren op eigen wensen en verlangens.

Zelfontplooiing en autonomie

Bij zelfontplooiing gaat het meer dan bij zelfstandigheid, zelfredzaamheid en zelfregie om het maken van keuzes **passend bij de eigen waarden, levensovertuigingen én talenten en capaciteiten**. Dat betekent ook dat men voorkeuren die daar niet in passen, afremt. Het gaat om de *vrijheid tot* het vormgeven van het eigen leven. Belangrijk daarin is het kunnen beschikken over voldoende informatie. Dat geeft het individu de ‘vrijheid tot’ het maken van weloverwogen keuzes.

Een persoon is autonoom wanneer hij zijn leven actief weet vorm te geven in overeenstemming met zijn eigen redenen, doelen en plannen (Hendriks, Friele, Legemaate & Widdershoven, 2013). De mate waarin mensen komen tot zelfontplooiing en autonomie wordt mede beïnvloed door de wederzijdse afhankelijkheid van mensen onderling. Afhankelijkheid van zorg door anderen maakt het minder makkelijk om tot zelfontplooiing en autonomie te komen (Hauwert et al., 2013). In dat verband spreekt men van relationele autonomie. Zoals Hendriks et al. (2013) stellen: ‘*In de zorg zijn betrokkenheid en steun van groot belang om autonomie vorm te kunnen geven. Anderen kunnen helpen iemands vrijheid te garanderen door hem te ondersteunen bij het vasthouden aan beslissingen die passen binnen de eigen levensgeschiedenis, en te verhinderen dat hij keuzen*

¹⁶ Het zelfbeschikkingsrecht is een van de algemeen vastgestelde mensenrechten. Het gaat om het recht op eigen keuzen en zelfstandigheid, zowel voor het individu als voor een collectief. Dit recht is sinds 1966 opgenomen in VN-verdragen (Amnesty International, z.j.). Geïnspireerd door emancipatiegolven in de jaren ‘60-’70 van de vorige eeuw zijn inspraak, (mede)zeggenschap en zelfbeschikking binnen de zorg een belangrijk fenomeen geworden (Zonmw-agenda, 2013).

maakt die hij anders zou betreuren.' Op deze manier is de sociale dimensie van *eigen kracht* van invloed op het vermogen om te komen tot zelfontplooiing en autonomie.

Eigen verantwoordelijkheid

Tot slot manifesteert eigen verantwoordelijkheid zich in verschillende verhoudingen tot *eigen kracht*. Enerzijds gaat het om eigen verantwoordelijkheid als onderdeel van de *eigen kracht* van een persoon; de mate van verantwoordelijkheid die gedragen kan worden (vgl. Ossewaarde, 2006). Dit maakt het hebben van verantwoordelijkheidsgevoel en het vermogen tot het dragen van verantwoordelijkheid deel van respectievelijk de motivationele en competentionele dimensie van *eigen kracht*. Anderzijds is eigen verantwoordelijkheid een doel. Het is de 'taak' van de burger (Ossewaarde, 2006) om op *eigen kracht* te functioneren. Op *eigen kracht* functioneren wordt daarmee een normatief principe.

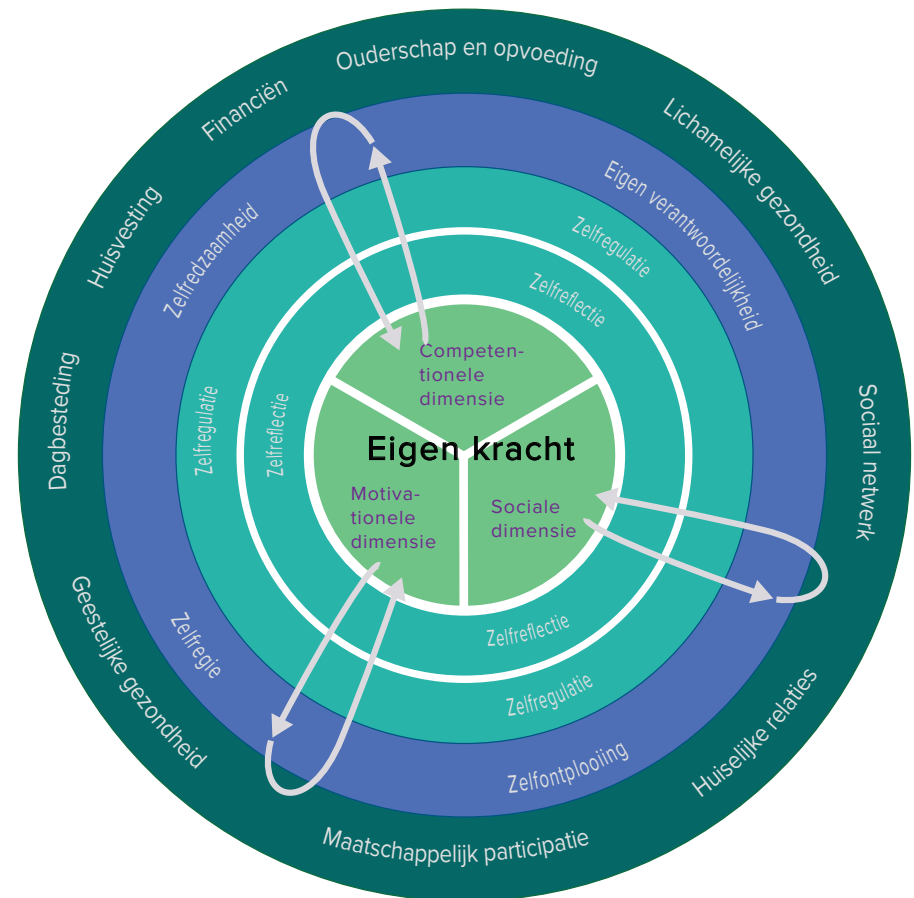
2.5 Definitie van *eigen kracht*

Op basis van de voorgaande paragrafen komen wij tot de volgende definitie van *eigen kracht*:

De *eigen kracht* van het individu wordt gevormd door de competentionele, sociale en motivationele vermogens die in onderlinge samenhang het individu in staat stellen tot zelfregulering en zelfreflectie, gericht op het realiseren van weloverwogen persoonlijke doelen en zelfredzaamheid, zelfregie, zelfontplooiing en eigen verantwoordelijkheid op verschillende levensdomeinen

In het licht van de transformatie jeugd betekent dit: de *eigen kracht* van de ouder/opvoeder wordt gevormd door de competentionele, sociale en motivationele vermogens die in onderlinge samenhang de ouder/opvoeder in staat stellen tot zelfregulering en zelfreflectie, gericht op het behalen van weloverwogen persoonlijke opvoed- en opgroeidoelen en het dragen van de primaire verantwoordelijkheid voor het veilig en gezond opvoeden en laten opgroeien van kinderen.

Hieronder volgt een schematische weergave van datgene wat we tot nu toe beschreven hebben.

3 Professionals in het jeugddomein over *eigen kracht*

In het vorige hoofdstuk presenteerden wij ons conceptuele model van *eigen kracht*. In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag hoe professionals in het jeugddomein in hun dagelijkse praktijk omgaan met *eigen kracht* en onderzoeken we op welke wijze ons conceptuele model hierbij aansluit. Daarbij kijken we ook naar aangrijpingspunten voor professionals in het werken met en aan *eigen kracht*.

3.1 Werkwijze

Voor de analyse van het gebruik van het concept *eigen kracht* in de praktijk maken we gebruik van materiaal dat in het kader van twee andere onderzoeken naar de werkwijze in het jeugddomein is verzameld.

Het eerste onderzoek betreft het effectiviteitsonderzoek (Distelbrink & Schöne, 2014)¹⁷ van de trainingen ‘Sociale steun stimuleren’ (Triple-S) van SO&T (2012). Van dit onderzoek analyseerden we de antwoorden van 62 professionals op open vragen: 31 professionals (ouder- en kindadviseurs) uit Amsterdam, 13 professionals uit Heerhugowaard en 18 professionals uit Hilversum. Het ging om de vragen: ‘Wat versta je onder zelfregulatie bij ouders?’, ‘Op welke manier ondersteun je in je werk zelfregulatie bij ouders en/of kinderen?’, ‘Wat vind je lastig in het ondersteunen in zelfregulatie bij ouders en kinderen?’ De antwoorden zijn geanalyseerd en gerubriceerd.

Het tweede onderzoek betreft een kwalitatieve evaluatie van de proeftuinen met de Ouder- en kindteams in Amsterdam (Distelbrink et al., 2014). Het gaat hier om professionals die een nieuwe generalistische werkwijze uitprobeerden in 2014 in de gemeente Amsterdam. In de nieuwe werkwijze ‘Om het kind’ stond een aantal kernelementen centraal. Deze kernelementen zijn onder meer met behulp van casusonderzoek geëva-

lueerd. Er werd onder meer gelet op ‘de andere werkwijze, houding en gedrag van professionals’ en specifiek op ‘het versterken van eigen kracht’. In 30 interviews met ouder- en kindadviseurs zijn passages over *eigen kracht* verzameld. Daarna zijn deze antwoorden geanalyseerd en gerubriceerd.

Omdat er bij de evaluatie van Triple-S expliciet is gevraagd naar het begrip zelfregulatie en in de interviews voor het proeftuinsonderzoek naar het begrip *eigen kracht*, kiezen wij ervoor om de bronnen afzonderlijk van elkaar te behandelen.

3.2 Praktijkperspectief professionals Triple-S

In de training Triple-S staat als het gaat om de *eigen kracht* van de opvoeder(s) de term zelfregulatie centraal. De ontwikkelaar van Triple-S, SO&T¹⁸, beschouwt zelfregulatie als proces waarin de bron aan *eigen kracht* ingezet en benut wordt: ‘door te komen tot zelfregulatie wordt de eigen kracht van mensen benut’. Volgens SO&T is ‘zelfregulatie een proces waarbij mensen leren om hun eigen gedrag te veranderen en aan te passen aan veranderende omstandigheden, waarbij zij in staat zijn zelfstandig problemen op te lossen en hierbij gebruik kunnen maken van de eigen kracht en de krachten van het eigen netwerk’ (zie ook hoofdstuk 2). Met andere woorden, zelfregulatie is de overbrugging tussen *eigen kracht* als potentieel en zelf gestelde doelen op verschillende levensdomeinen.

De vragen die in het onderzoek aan de professionals zijn gesteld impliceren een focus op de aanwending van *eigen kracht*. De meeste professionals betrekken in hun antwoorden evenwel ook de basiskenmerken en dimensies van *eigen kracht* en de doelen van de aanwending van *eigen kracht*. Wij focussen niet op dat onderscheid. Centraal in onze analyse staat de vraag: wat zijn in de praktijk de aangrijpingspunten voor het werken met en aan *eigen kracht* in de interventie door professionals?

¹⁷ De antwoorden die nu worden gebruikt, zijn niet gebruikt voor de publicatie van Distelbrink & Schöne, (2014), maar wel verkregen tijdens de dataverzameling voor deze publicatie.

¹⁸ Adviesbureau op het terrein van Opvoed & Opgroeiondersteuning, heet intussen ABC.

3.2.1 Dimensies van *Eigen kracht*

Het benutten van eigen mogelijkheden om tot zelfregulatie te komen

Verschillende professionals Triple-S stellen dat zelfregulatie veronderstelt dat er voldoende *eigen kracht* beschikbaar is: ‘gebruik kunnen maken van eigen kracht(en)’, ‘eigen mogelijkheden (weten te) benutten’ en ‘oplossingen ontwikkelen vanuit eigen kracht’. Bij het potentieel dat aanwezig moet zijn (‘de mogelijkheden’) noemt een aantal professionals dat er vaardigheden (of draagkracht) ontwikkeld en geleerd moeten worden (competentionele dimensie). Andere professionals noemen motivatie als voorwaarde voor zelfregulatie, of zeggen dat het hebben van zelfvertrouwen belangrijk is. Daarnaast zijn er relatief veel professionals die in hun eigen handelen aansturen op bewustwording en zelfreflectie, zodat ouders beter na gaan denken over hun eigen situatie en hun eigen sterke kanten en oplossingen gaan waarderen en inzetten. Meerdere professionals stellen dat hulp (durven) vragen aan anderen hierbij voorwaardelijk is. Een enkele professional benoemt expliciet dat het om hulp uit het sociale netwerk zou moeten gaan; een andere professional benoemt dat deze hulp of ondersteuning ook professioneel kan zijn (sociale dimensie).

Aan professionals is ook gevraagd ‘wat zij lastig vinden in het ondersteunen van zelfregulatie bij ouders en kinderen?’ Professionals zien belemmeringen in alle drie de dimensies van *eigen kracht*. Professionals zijn van mening dat aan een aantal voorwaarden moet worden voldaan alvorens er van zelfregulatie en verdere doelen gesproken kan worden. Het wordt lastig als een ouder niet gemotiveerd is, een beperkt cognitief niveau heeft, zelf geen probleem ziet, verre van zelfredzaam is of psychische problemen heeft. Ook ouders die niet actief meewerken en meedenken, of weinig hulp in directe omgeving kunnen of durven vragen, worden als lastig beschouwd. Volgens de professionals dienen de opvoeders over een minimaal niveau van vermogen te beschikken, wil de professional kunnen werken aan zelfregulatie.

Professionals nuanceren overigens de toegevoegde waarde van de sociale dimensie van *eigen kracht*. Het beschikken over een netwerk is niet noodzakelijk een versterking van de *eigen kracht*. Professionals zien wel positieve kanten aan het hebben van een netwerk, maar komen in hun werk toch meer belemmeringen tegen. Zij onderscheiden zeven

belemmeringen: 1) het netwerk kan zelf hulp nodig hebben; 2) het netwerk kan een negatieve invloed hebben op het gezin; 3) het netwerk van het gezin kan te klein zijn; 4) het netwerk kan het te druk hebben; 5) het netwerk kan weerstand hebben; 6) sommige gezinnen staan niet open voor de inzet van het netwerk en zien het als bedreigend; 7) de ondersteuning van het netwerk is lastig te monitoren door de professional.

3.2.2 Aanwending van *eigen kracht*

Zelfregulatie is een continu proces

Professionals zien zelfregulatie als een continu proces. Ouders leren, verweven en ontwikkelen, en zijn uit op het onder- en behouden van vaardigheden. Het gaat om het blijvend actief kunnen inzetten van vaardigheden, eigenschappen en handelingen, blijkt uit de antwoorden op wat zij als zelfregulatie zien: ‘dat ouders zelf regie hebben en houden’, ‘zelf aan kunnen pakken en in stand kunnen houden’ en ‘dat ouders vaardigheden leren om nu maar ook in de toekomst problemen aan te pakken’. Een aanzienlijk deel van de professionals voegt toe dat zelfreflectie en inzien van wat eigen handelen kan opleveren belangrijk is. Of ze dit als voorwaarde of doel zien is niet geheel duidelijk. Enkele professionals zien zelfregulatie ook als het nemen van eigen verantwoordelijkheid. Professionals geven aan dat opvoeders hun *eigen kracht* continu kunnen blijven inzetten in een zelfregulerend proces van reflecteren, doelen stellen, kennis en vaardigheden bijleren, eventuele hulp vragen (sociale dimensie) en doelen nastreven.

3.2.3 Waartoe dient *eigen kracht*?

Wat wordt beoogd met de aanwending van eigen kracht (zelfregulatie)?

Beoogd wordt dat opvoeders zelf of waar nodig met hulp van anderen hun eigen problemen (kunnen) oplossen, hun eigen leven (kunnen) vormgeven, zelfredzaam (kunnen) zijn, controle (kunnen) houden over het eigen leven en eigen verantwoordelijkheid (kunnen) nemen. Professionals vinden het belangrijk dat opvoeder(s) uiteindelijk in staat zijn zelfstandig en autonoom te handelen. Een kwart van de professionals benoemt expliciet dat hulp van anderen hierbij niet uitgesloten is. Het zelf of met hulp van anderen handelen zou volgens de meeste professionals gericht moeten zijn op het

oplossen van eigen problemen. Andere professionals leggen de focus wat minder op het oplossen van problemen, maar stellen dat het erom gaat dat de opvoeder het leven zelf kan veranderen, vormgeven, regelen en sturen: het zelfredzaam zijn. Een klein aantal professionals noemt het houden van controle of het hebben van zelfregie als het doel van het aanwenden van *eigen kracht* (zelfregulatie). Zelfontplooiing wordt door professionals niet als doel van de aanwending van *eigen kracht* gezien.

3.2.4 Handvatten bij het werken aan (aanwending van) *eigen kracht*

Aan de Triple-S professionals is de vraag gesteld: ‘Op welke manier ondersteun je in je werk zelfregulatie bij ouders en/of kinderen?’ Zij beschrijven drie samenhangende zaken.

Opbouwen van een sterke vertrouwensband

Het opbouwen en in stand houden van een sterke vertrouwensband met de cliënt is volgens Triple-S professionals het startpunt van het ondersteuningstraject. Zij bouwen naar eigen zeggen een band op met de cliënt door niet te oordelen, opvoeder(s) serieus te nemen, empathisch te zijn en complimenten te geven. Hiervoor houden de professionals zich ook aan het uitgangspunt: kijken naar wat goed gaat en uitgaan van de mogelijkheden en krachten van het gezin. Deze grondhouding heeft niet alleen effect op de vertrouwensband met de cliënt, maar is ook belangrijk voor de opstelling van de professionals tijdens het traject dat samen met de ouder wordt doorlopen. Bijna elke professional benoemt dat zij niet boven, maar juist naast de cliënt staan.

De professionals zetten zo sterk in op de motivationele dimensie van de opvoeder(s). De houding die de professional aanneemt is dienend aan de bekrachtiging van het zelfvertrouwen en de motivatie van de opvoeder(s).

Samen met de cliënt op zoek naar oplossingen

Professionals proberen samen met de cliënt een helder beeld te vormen van de situatie en de concrete hulpvraag. Zij nemen de situatie niet over, maar laten duidelijk de regie bij de cliënt liggen. Dat blijkt ook uit de vele professionals die zeggen te wachten met ondersteuning tot de hulpvraag uit de cliënt zelf komt. Wat de professional vervolgens doet met de hulpvraag, varieert. Een groot deel van de professionals geeft aan samen

met de opvoeder(s) op zoek te gaan naar oplossingen. Het zoeken naar oplossingen gebeurt bijvoorbeeld door te analyseren en reflecteren op wat er al goed gaat en waarom dat zo is. Dit stimuleren van reflectie wordt door verschillende professionals genoemd als een concrete stap binnen hun werkwijze. Een belangrijk doel hiervan is het continu stellen van haalbare doelen en het motiveren van de cliënt om tot handelen te komen (motivationale dimensie van *eigen kracht*). Daarnaast geven veel professionals aan dat ze (samen met de opvoeder(s)) op zoek gaan naar eventuele steun in het netwerk en de omgeving (sociale dimensie).

De verantwoordelijkheid voor het aanpakken van zaken ligt bij de opvoeder

Het grootste deel van de professionals legt de regie nadrukkelijk bij de opvoeder(s) en verwacht dat de opvoeder(s) hun eigen verantwoordelijkheid nemen. Een kleine minderheid zegt dit minder te doen en bijvoorbeeld advies of antwoorden op de vragen van opvoeder(s) te geven, of zelf actief naar oplossingen te zoeken. Verder valt op dat sommige professionals benoemen dat ze meedenken met de cliënt, terwijl andere benoemen dat de cliënten met hun meedenken.

Belemmeringen in het werken met (de aanwending van) eigen kracht

Op de vraag ‘Wat vindt u lastig in het ondersteunen in zelfregulatie bij opvoeder(s) en kinderen’ noemen de professionals ook enige moeilijkheden met betrekking tot het handelen van de professional. Professionals vinden het moeilijk om achterover te leunen, om een afweging te maken tussen loslaten en hun verantwoordelijkheid te nemen ten einde de veiligheid van het kind te garanderen, om altijd het positieve te zien, om met tegenslagen om te gaan en om het netwerk en de omgeving op een goede manier in te zetten.

Concluderend stellen de professionals dat:

- Ze moeten investeren in het opbouwen van een relatie met de opvoeder waarin deze serieus wordt genomen;
- Ze zo het zelfvertrouwen en de motivatie van de opvoeder versterken;
- Ze naast de opvoeder staan en zelfreflectie stimuleren;

- Ze uitgaan van wat al goed gaat en er op inzetten dat de opvoeder gemotiveerd is en blijft om aan zelf gestelde doelen te werken;
- Ze de verantwoordelijkheid en regie primair bij opvoeders leggen, maar steun en advies geven waar nodig. De professionals verschillen in de mate waarin zij het voortouw nemen.
- Ze samen met de opvoeder in kaart brengen wie er in het informele sociale netwerk van de opvoeder steun kan bieden.

3.3 Praktijkperspectief professionals proeftuinen Om het kind

Zoals de naam van het onderzoek al aangeeft, ging het in dit onderzoek nadrukkelijk om een praktijk die zich in de proeftuinfase bevond. Professionals waren nog zoekende en verbeterden en innoveerden hun handelen voortdurend. Niettemin was het versterken van *eigen kracht* een belangrijk uitgangspunt in de proeftuinen.

De mate waarin de ouder- en kindadviseur (OKA) in een casus het initiatief nam, juist ruimte liet, ondersteunend of beschermend en helpend was in het versterken van *eigen kracht*, hing af van de attitude van de professional en de beginsituatie van de cliënt, en liep dus per casus uiteen. Vooral het vinden van de balans tussen overnemen van en overlaten aan de cliënt, bleek lastig.

3.3.1 (Dimensies van) *Eigen kracht*

De mate van *eigen kracht* verschilt per individu, zo zeggen professionals. In de praktijk lijkt *eigen kracht* voor de professionals te dienen als het aangrijpingspunt waarop de ondersteuning van de professional wordt afgestemd.

Een eerste element van *eigen kracht* is dat de cliënt zelf met de hulpvraag komt. Daarvoor moet de cliënt in staat zijn tot het nadenken over en overzien van de eigen situatie en kunnen onderscheiden welke aspecten van het eigen leven belemmerend of juist versterkend werken. In termen van ons model gaat het hier om de aanwending van *eigen kracht*, in het bijzonder zelfreflectie.

Eigen kracht stelt de cliënt in staat tot het actief en betrokken meewerken aan het oplossen van belemmeringen, zo stellen de professionals. Daarvoor dient de cliënt over zelfver-

trouwen en motivatie (motivationale dimensie) te beschikken. Daarnaast zijn bepaalde kennis en vaardigheden nodig (competentionele dimensie). De professionals zetten zich in om deze kennis en vaardigheden uit te breiden waar dit nodig is. Een volgens professionals belangrijk onderdeel van de *eigen kracht* is het kunnen beschikken over en inzetten van een sociaal netwerk, de sociale dimensie.

Als laatste is regie veel genoemd door de professionals. Het beeld dat door de professionals wordt geschetst, is dat de cliënt de controle houdt, de baas is, de regie heeft bij het oplossen van problemen. Het vermogen tot het nemen en houden van controle over het inrichten van het eigen leven is een onderdeel van de *eigen kracht* dat vaak expliciet benoemd is, net als de mogelijkheid tot zelfreflectie en het vragen van hulp. In die zin behoort het tot de competentionele dimensie van *eigen kracht*. Is er geen of onvoldoende sprake van dat vermogen tot eigen regie, dan is het ontwikkelen van dat vermogen een doel op zich.

3.3.2 Handvatten bij het werken aan (aanwending van) *eigen kracht*

De professionals onderscheiden in grote lijnen vier handvatten om te werken aan (de aanwending van) *eigen kracht*:

- de hulpvraag uit de cliënt zelf laten komen en aansluiten bij de hulpvraag en behoeften (zelfreflectie en zelfregulatie);
- Betrokkenheid van opvoeder stimuleren (motivationale dimensie);
- ondersteuning of advies bieden waar dat nodig is en vaardigheden aanleren (competentionele dimensie);
- sociale hulpbronnen in kaart brengen en inzetten (sociale dimensie).

Deze vier aangrijpingspunten sluiten aan bij ons conceptueel model en werken we hieronder verder uit.

De hulpvraag uit de cliënt zelf laten komen

Idealiter komt de hulpvraag van de cliënt zelf, en zal de professional zich niet bemoeien met de keuzes die de cliënt hierin maakt, tenzij dit risico's oplevert voor het opgroeien van het kind. Maar ook al onderschrijven alle professionals dit uitgangspunt, niet alle

professionals verhouden zich op dezelfde manier tot dit uitgangspunt. De beginsituatie van de cliënt blijkt daarin een bepalende factor. Als de cliënt in staat is tot het formuleren van de eigen hulpvraag dan gaat de professional uit van deze hulpvraag. Wanneer de cliënt nog (niet) in staat is tot het formuleren van een hulpvraag, is dat een eerste aangrijpingspunt waarop de professional zich richt, door de zelfreflectie op de eigen situatie aan te wakkeren en waar nodig, met sturende vragen, te wijzen op belemmeringen en krachten die de professional heeft herkend in het gezin.

Verschillende professionals begeleiden de cliënt bij het bepalen van de belangrijkste hulpvraag. Bijvoorbeeld als de cliënt zelf (nog) niet het vermogen heeft om de situatie te overzien of als er veiligheidsrisico's zijn voor het kind. Bovendien kan er in bepaalde situaties niet ingezet worden op het versterken van de *eigen kracht* omdat er eerst acute problemen opgelost moeten worden. In dat geval speelt *eigen kracht* in het hoofd van de professional nog wel een rol, maar, zo stelt een professional: 'zou het onjuist zijn om niet direct iets te doen. Het gezin nog meer belasten door hulp langer uit te stellen was niet goed geweest'. Ook als de primaire opvoeders van het kind gescheiden zijn, vraagt dat om een andere houding van de professional. Twee hulpvragen moeten samengebracht worden tot een ondersteuningstraject waarin het belang van het kind voorop staat.

Aparte aandacht is er ook voor cliënten met LVB-problematiek. Sturing is voor deze doelgroep veel belangrijker, omdat hun *eigen kracht* beperkt is. Uitgaan van de *eigen kracht* van cliënten met LVB brengt veel risico's met zich mee. Er moet voorkomen worden dat partijen langs elkaar heen werken omdat er teveel aan de cliënten zelf wordt overgelaten. Hier ligt de regie meer bij de professional.

Betrokkenheid van opvoeder stimuleren

De hulpvraag vraagt een oplossing en net zoals niet elke cliënt in staat is zelf de hulpvraag te formuleren, hebben cliënten volgens de professionals in de meeste gevallen ook ondersteuning en advies nodig bij het aanpakken van problemen. Bij het oplossen wordt afhankelijk van de casus de *eigen kracht* op verschillende wijzen ingezet. Betrokkenheid van cliënten blijkt in de praktijk voor veel professionals centraal te staan: een professional moet zo werken dat de cliënt betrokken wordt en kan blijven. Actieve betrokkenheid wordt gestimuleerd door de cliënt zich bewust te laten worden van eigen

mogelijkheden en vaardigheden en die in te laten zetten. Dit heeft te maken met het vertrouwen in eigen kunnen. De cliënten worden actief betrokken doordat ze gestimuleerd en gemotiveerd worden om zelf zaken op te pakken. Professionals geven aan te complimenteren en te motiveren. Het geloof in de cliënten, en de complimenten aan hun adres worden door zowel cliënten als professionals heel belangrijk gevonden. 'Als iets dan zelf lukt ervaren mensen kracht en zelfvertrouwen. Het is belangrijk de kleine successen van die persoon te koesteren' zo menen twee professionals tijdens de reflectiebijeenkomst¹⁹. Ook blijkt uit enkele interviews dat professionals hun handelen aanpassen zodat de cliënt betrokken raakt of kan blijven. De opeenvolging van vervolgstappen wordt vertraagd, of de professional verandert bijvoorbeeld zijn houding van meelevend naar wat strenger. Het algemene streven lijkt dus dat de cliënten zelf zaken oppakken en betrokken zijn en blijven. Door verschillende belemmeringen draait het er in de praktijk echter regelmatig op uit dat de professional meer initiatief moet nemen dan het streven is.

Advies en ondersteuning bieden waar dat nodig is

Als professionals meer initiatief moeten nemen dan gewenst, heeft dat gevolgen voor hun werkwijze. Het werken vanuit *eigen kracht* mag immers niet leiden tot verwaarlozing, doordat cliënten koste wat het kost de zaken zelf moeten aanpakken. De professionals zetten dan in op het versterken van de *eigen kracht*, door naast de cliënt te gaan staan en aan te sluiten bij wat de cliënt wil en al wel zelf kan. Daar waar ondersteuning nodig is, wordt die gegeven. De professionals denken mee, zijn een steun, een luisterend oor, het duwtje over de drempel, verlichten de last, en adviseren, leren en ondersteunen de cliënt. De ondersteuning wordt gezien als noodzakelijke investering die uiteindelijk leidt tot versterking van de competentionele dimensie van *eigen kracht*. Professionals nemen dus niet de regie uit handen van de cliënt, maar sluiten aan bij behoeften, gaan wel wat zaken regelen, maar zijn er ook op uit dat de cliënt op termijn meer zelf kan oppakken.

¹⁹ Tijdens een eenmalige reflectiebijeenkomst kwamen alle professionals die waren geïnterviewd bij elkaar om na te praten en verder te reflecteren op centrale thema's, waaronder *eigen kracht*.

Het uiteindelijke doel is dat de cliënt met meer kennis, kunde en zelfvertrouwen wel tot zelf handelen in staat is. De cliënt moet pro-actief (leren) zijn en de professional is daarin ondersteunend. Een professional benoemt het als volgt: 'Het is een proces, ik ga een keer uitleggen, een keer met je mee, en daarna moet je steeds meer zelf doen.'

Professionals gaan op verschillende manieren om met de eigen regie van cliënten. Sommige professionals benoemen dat zij een vinger aan de pols houden en/of controleren of en hoe de cliënt zaken zelf heeft afgehandeld. Andere professionals vinden dit de verantwoordelijkheid van de cliënt zelf. De cliënt kan altijd weer contact opnemen, maar ze gaan niet achter de cliënt aan. Verschillende professionals noemen zichzelf wel regiehouder. Hiermee bedoelen ze niet dat zij de controle hebben over de inrichting van de ondersteuning. Ze hebben meer de spin-in-het-webfunctie die directe contacten met eventuele externe betrokken professionals onderhoudt en overzicht behoudt over alles wat er gaande is met betrekking tot het gezin. Een onderdeel van handelen volgens *eigen kracht* dat hier volgens professionals bij hoort, is het op de hoogte houden van het gezin van ontwikkelingen die zich buiten het blikveld van het gezin afspelen (bijvoorbeeld overleggen tussen verschillende professionals of de voortgang van een aanmelding voor specialistische zorg).

Informele sociale netwerk in kaart brengen en inzetten

In de praktijk blijkt het in kaart brengen en inzetten van steun uit het sociale netwerk van de cliënt één van de belangrijkste elementen bij het versterken van *eigen kracht*. De meeste professionals zien de sociale dimensie van *eigen kracht* als een vast onderdeel van de ondersteuning. Er is meestal sprake van instrumentele steun vanuit het netwerk, zodat ouders even kunnen opladen omdat er op hun kind wordt gepast, of omdat iemand kan helpen met boodschappen of vervoer. Slechts in een enkele casus heeft het sociale netwerk ook een ontwikkelingsfunctie. In die gevallen vormen familie of vrienden een stok achter de deur, geven af en toe 'een schop onder de kont' of zijn het luisterend oor voor de cliënt. Bij een enkele casus werd een *eigen kracht* conferentie (EKc) georganiseerd om het sociale netwerk bij elkaar te krijgen en steun uit het sociale netwerk te regelen en vast te leggen. In de meeste gevallen namen de professionals deze taak zelf op zich. Opvallend is dat zij hierbij in eerste instantie inzetten op bewustwor-

ding van de cliënt. Cliënten blijken in de praktijk vaak niet in te zien dat ze veel steun kunnen krijgen uit informele hoek, en bovendien belemmert schaamte de cliënt om hulp te vragen aan mensen in het eigen netwerk.

Uiteindelijk blijkt dat slechts in een enkele casus de professional ook in contact is geweest met familieleden of kennissen uit het netwerk. In een deel van de casussen is er uiteindelijk wel succesvolle ondersteuning vanuit het informele netwerk van het gezin op gang gekomen, doordat de cliënt dit zelf heeft opgepakt. In een aantal andere casussen is in overleg met de cliënt besloten om het netwerk niet in te zetten vanwege verwachte negatieve invloeden of gebrek aan kracht in het netwerk. Bovendien blijkt dat sommige professionals ook breder inzetten en niet alleen kijken welke familie en kennissen tot steun kunnen zijn voor de cliënt. Zij gebruiken initiatieven in de wijk en vrijwilligersprojecten die de cliënt tot steun zijn, of activeren tot meer deelname in de wijk. Ook is er in een aantal casussen een lotgenotengroep, opvoedparty of informatieavond georganiseerd op school, in het OKC of in de buurtkamer. In één geval deed de cliënt dat op eigen initiatief.

3.4 Conclusies

De gesprekken met professionals over hun dagelijkse praktijk en de omgang met *eigen kracht* leren dat professionals vaak zelf ook, al dan niet bewust of impliciet, een onderscheid maken tussen *eigen kracht* als het vermogen van individuen, en de aanwending van dat vermogen door zelfreflectie en zelfregulatie. Professionals zien op beide punten aangrijpingspunten voor hun handelen: dat kan zowel gericht zijn op de versterking van de verschillende dimensies van *eigen kracht* als op het bevorderen van de aanwending van *eigen kracht*. Daarbij signaleren zij wel dat de (dimensies van) *eigen kracht* in een bepaalde mate ontwikkeld moet(en) zijn om tot aanwending te komen. De aanwezigheid van (een bepaalde mate van) *eigen kracht* op de competentionele en motivationele dimensie is noodzakelijk om tot aanwending te kunnen komen. Het vermogen tot aanwending – zelfreflectie en zelfregulatie – is daarmee een belangrijk onderdeel van *eigen kracht*, en zit vooral in de competentionele en motivationele dimensie. Professionals stellen dat de sociale dimensie weliswaar belangrijk is, maar niet noodzakelijk voor

de aanwending van *eigen kracht*. De geleende kracht uit netwerken kan een belangrijke factor zijn, maar netwerken kunnen ook tegenwerken.

Professionals herkennen ook de feedbackloops in ons conceptuele model. Processen van zelfreflectie en zelfregulatie – de aanwending – zijn van invloed op de ontwikkeling van *eigen kracht* op de verschillende dimensies, in het bijzonder op de competentieele en motivationele dimensie.

Een van de belangrijke aangrijpingspunten om te werken aan *eigen kracht* is het opbouwen van een vertrouwensband met cliënten, onder meer door goed te luisteren, hen serieus te nemen en positieve zaken te benoemen. Deze zaken zijn van invloed op de motivationele dimensie, in het bijzonder het zelfvertrouwen en de *self efficacy*.

Een ander belangrijk aangrijpingspunt, dat ook te maken heeft met de aanwending van *eigen kracht*, is het samen zoeken naar oplossingen. Dit versterkt processen van zelfreflectie en zelfregulatie en kan tegelijkertijd ook een motiverende invloed hebben. Het draagt eventueel ook bij aan het betrekken van netwerken.

Tegelijkertijd is het streven om de verantwoordelijkheid bij de cliënt te laten een belangrijk uitgangspunt. Dat is ook meteen het punt wat door professionals vaker als lastig wordt benoemd. Het valt gegeven de problematiek niet altijd mee om achterover te leunen en om een goede afweging te maken tussen loslaten en verantwoordelijkheid nemen. Ook speelt de vraag in welke mate je als professional de vinger aan de pols houdt. Zeker als de veiligheid in het geding is, of als de *eigen kracht* niet toereikend is om meer acute problemen aan te pakken, blijft een rol voor de professional weg gelegd. Het punt speelt versterkt bij cliënten met een lichte verstandelijke beperking, waar de *eigen kracht* inclusief het vermogen tot zelfreflectie en zelfregulatie – de aanwending van *eigen kracht* – in beperkte mate ontwikkeld is.

4 Eigen kracht: interventies en instrumenten

In het vorige hoofdstuk gingen we in op de vraag hoe professionals in het jeugddomein in hun dagelijkse praktijk omgaan met *eigen kracht* en op welke wijze ons conceptuele model hierbij aansluit. In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan in hoeverre bestaande interventies die werken aan het versterken van de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders en gezinnen aansluiten bij de in het conceptuele model omschreven dimensies van *eigen kracht*. In het tweede deel van dit hoofdstuk besteden we aandacht aan instrumenten die kunnen helpen bij het in beeld brengen van de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders en gezinnen.

4.1 Interventies

De interventies die nader bekeken zijn op aansluiting bij de in het conceptuele model omschreven dimensies van *eigen kracht* zijn afkomstig uit de brochure 'Het versterken van de *eigen kracht* en het sociale netwerk van jeugdigen, ouders en gezinnen' - 38 interventies uit de databank Effectieve Jeugdinterventies (2010)²⁰. Het gaat om interventies waarvan op 10 juli 2017 een uitgebreide beschrijving beschikbaar was in de databank van het NJI.

4.1.1 Aansluiting bij de drie dimensies van *eigen kracht*

Op basis van de interventiebeschrijvingen van bovenstaande interventies is gekeken of de interventies primair (hoofdzakelijk) of secundair werken aan de door ons omschreven dimensies van *eigen kracht*. De resultaten staan in onderstaande tabel beschreven.

Tabel 4.1. Aansluiting bij de drie dimensies van eigen kracht. ● = primair, ○ = secundair

Interventie	Doelgroep*	Dimensies <i>Eigen kracht</i>		
		Compe- tentio- neel	Motiva- tioneel	Sociaal
Preventieve hulp				
Home-Start	Ouders met tenminste één kind van zes jaar of jonger die behoefte hebben aan ondersteuning.			
Voorzorg	(Aanstaande) moeders (maximaal 25 jaar) met kinderen tot 2 jaar waarbij risicofactoren mishandeling/verwaarlozing cumuleren.			
KopOpOuders online	Ouders en partners van ouders met psychische en/of verslavingsproblemen met minimaal 1 kind van 1 tot 18 jaar.			
Moeders informeren moeders	Moeders met een eerste kind van 0 tot 18 maanden en opvoedonzekerheid en/of weinig steun uit hun sociale netwerk.			
Ouders van Tegen- draadse Jeugd	Ouders van jeugdigen tussen de 8 en 16 jaar met (verhoogd risico op) strafbaar gedrag.			
Triple-P (Algemeen)**	Ouders met kinderen van 0 tot 16 jaar.			
Stevig ouderschap	Gezinnen met een pasgeboren kind, die zijn geselecteerd op basis van een aantal risicofactoren.			
Lichte hulp				
Kortdurende Video-Hometraining (K-VHT) in gezinnen met jonge kinderen	Ouders met kinderen van 0 tot 4 jaar die spanning ervaren in de opvoeding of opvoedingsvragen hebben.			
Parent-Child Interac- tion Therapy (PCIT)	Kinderen van 2 tot 7 jaar met ernstige gedragsproblemen en hun ouders die opvoedingsproblemen ervaren en onvoldoende opvoedingsvaardigheden hebben om het gedrag van hun kind te hanteren.			
Zwaardere hulp				

20 Van een groot deel van de interventies uit de brochure was op dat moment geen uitgebreide beschrijving (meer) opgenomen in de databank. Deze interventies bevonden zich in een opnameprocedure, hadden een verlopen erkenning, en/of werden niet meer in Nederland uitgevoerd. Twee interventies uit de brochure werden vanwege hun thematiek niet bekeken: Girls talk en Lang leve de liefde.

Interventie	Doelgroep*	Dimensies <i>Eigen kracht</i>		
		Competentie	Motivationeel	Sociaal
Groepsmediatietherapie ouders AD-HD-kinderen	Ouders met kinderen van 4 tot 12 jaar met een ADHD-diagnose.	●		○
Triple-P niveau 4***	Ouders met kinderen van 0 tot 12 jaar met matige tot ernstige gedrags- en emotionele problemen.	●	○	
Parent Management Training Oregon Model (PMTO)	Ouders met kinderen van 4 tot 12 jaar met ernstige externaliserende gedragsproblemen.	●	○	
Families first	Gezinnen met kinderen van 0 tot 18 jaar die in een acute crisis verkeren waarbij voor de kinderen uithuisplaatsing dreigt.	●		○
Multidimensionele familietherapie (MDFT)	Jongeren van 12 tot 19 jaar met vaak meervoudig probleemgedrag, waaronder criminaliteit en/of verslavingsproblematiek. Minstens één ouder doet mee aan de therapie.	●	○	○
Multisysteem Therapie (MST)	Jongeren van 12 tot 18 jaar met ernstig antisociaal/grensoverschrijdend gedrag én hun ouders.	○	○	●

* Met doelgroep bedoelen wij de groep die de interventie volgt

** In de brochure staan Triple P (niveau 1) en Triple P (niveau 2) beschreven. In plaats daarvan is de interventiebeschrijving van Triple P algemeen bekeken.

*** In de brochure staan Triple P (niveau 3), Triple P (niveau 4), Triple P (niveau 5) beschreven. Alleen van Triple P (niveau 4) was een uitgebreide beschrijving beschikbaar.

De tabel laat allereerst zien dat alle genoemde interventies primair of secundair werken aan de competentie dimensie van *eigen kracht*. De meeste interventies doen dit door het vergroten van kennis en inzicht en/of door het aanleren, vergroten of versterken van (opvoed-) competenties, vaardigheden, en/of strategieën, zoals disciplineren, sensitiviteit en responsiviteit. Naast het aanleren, vergroten of versterken van (opvoed-) strategieën, - competenties en -vaardigheden gaat het bij sommige interventies (ook) over het afleren, verkleinen of verminderen daarvan. Zo werkt Triple P (ook) aan minder gebruik van dwingende en negatieve disciplinevormen.

Ten tweede laat de tabel zien dat tien van de vijftien interventies secundair werken aan het versterken van de sociale dimensie van *eigen kracht*. Eén interventie werkt hier

primair aan: Multisysteem Therapie (MST). De meeste interventies werken aan het versterken van de sociale dimensie door in te zetten op het uitbreiden en activeren van (de ervaren steun uit) het sociale netwerk. In sommige gevallen gaat het ook om het uitbreiden of activeren van steun van formele diensten en regelingen.

Als derde laat de tabel zien dat negen van de vijftien interventies secundair werken aan het versterken van de motivationele dimensie van *eigen kracht*. Twee interventies werken hier primair aan: *Home-Start* en *Moeder Informeren Moeders*. De meeste interventies werken aan het versterken van de motivationele dimensie door te werken aan het versterken van zelfvertrouwen, aan haalbare doelen, aan positieve bekrachtiging, en aan het herwinnen van zelfwaardering. Enkele interventies werken aan het versterken van de motivationele dimensie door het wegnemen of verminderen van belemmeringen en drempels, zoals schaamte en schuldgevoel (*KopOpOuders Online*), ervaren onbegrip uit de omgeving, en zorgen en opvoedingsstress (*Triple P*).

Naast aansluiting bij de door ons omschreven dimensies van *eigen kracht* is ook gekeken naar aansluiting bij de door ons omschreven aanwending van *eigen kracht*. Hieruit blijkt dat er in de interventiebeschrijvingen begrippen over de aanwending van *eigen kracht* terug komen, maar dat deze begrippen in het conceptueel model (deels) een nieuwe lading hebben gekregen. Daarom kiezen wij ervoor geen uitspraken te doen over aansluiting bij de aanwending van *eigen kracht*.

4.1.2 Aandacht voor diversiteit

In bovenstaande interventiebeschrijvingen is gekeken of de interventies die werken aan de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders en gezinnen aandacht besteden aan de toepassing bij etnische of migrantengroepen. Zeven interventiebeschrijvingen geven hier informatie over. Deze zijn weergegeven in onderstaande overzicht, waarbij per interventie de toepassing bij etnische of migrantengroepen is beschreven:

KopOpOuders Online

Er is geen specifieke aandacht voor migrantengroepen binnen het aanbod van de website en de cursus Kopopouders. Toch betekent dit niet dat het aanbod daarmee helemaal niet geschikt is voor deze groep ouders. De internetdichtheid is ook onder allochtone gezinnen hoog. Het is ook voor de allochtone doelgroep mogelijk gebruik te maken van het aanbod van informatie en de cursus van Kopopouders. Wanneer volwassenen online zoeken naar informatie over psychische ziekten, kunnen ze zichzelf informeren via de website en besluiten tot deelname.

Binnen migrantengroepen wordt psychische hulpverlening vaak laat aangeboden (Bellaart & Azrar, 2003). Schaamte voor en ontkenning van psychische nood zijn redenen om geen signaal naar hulpverlening af te geven. Het anonieme aspect van de cursus zou juist migrantengroepen waarbij schaamte, ontkenning en onwetendheid rondom psychische ziektes een rol speelt, kunnen betrekken. Het volgen van een online cursus heeft diverse voordelen. Men hoeft het huis niet uit om de cursus te volgen kan. Er hoeft in de avonden geen oppas geregeld te worden, de cursus kan buiten werktijd gevolgd worden, er is geen reistijd en reiskosten, en er is geen kans om bekenden tegen te komen in de wachtkamer. Mogelijk verlaagt de virtuele hulpverlener zelfs de drempelvrees voor een face-to-face aanbod bij latere hulpvragen.

Het aanbod van Kopopouders is niet geschikt voor een doelgroep die de Nederlandse taal helemaal niet machtig is. De grootste groepen migranten zijn echter van de tweede en derde generatie, zij hebben in Nederland onderwijs gevolgd en zullen de taal voldoende beheersen om een online cursus succesvol te volgen. Daarnaast is er afgelopen jaren veel geïnvesteerd in Nederlandse lessen om de eerste generatie en ongeletterde allochtonen de taal te leren.

Triple P (Algemeen)

Australië is bij uitstek een multiculturele samenleving en Triple P wordt daar bij uiteenlopende bevolkingsgroepen uitgevoerd zoals bijvoorbeeld onder aboriginals. Triple P wordt uitgevoerd in een groot aantal landen waaronder ook samenlevingen met een niet-westerse cultuur zoals in Hong Kong en Iran. Het programma wordt ook uitgevoerd bij groepen met een lage SES waarbij audio-visuele materialen en zelf oefenen de schriftelijke informatie vervangen. De schriftelijk materialen zijn in verschillende varianten getest bij doelgroepen met een lage SES waarbij opviel dat ouders de voorkeur gaven aan uitgebreide informatie in plaats van beknopte informatie in de vorm van cartoons of strips. Het Triple P programma heeft in Nederland (nog) geen speciale faciliteiten (zoals vertaalde schriftelijke instructies of getrainde Voorlichters Eigen Taal en Cultuur (VETC-ers)) die bedoeld zijn om allochtone groepen in het bijzonder te kunnen bedienen. Triple p wordt in een groot aantal landen waaronder ook samenlevingen met een niet-westerse cultuur uitgevoerd, zoals in Hong Kong en Iran.

Stevig Ouderschap

De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor jeugdigen of gezinnen met een allochtone achtergrond. De selectievragenlijst is vertaald in het Engels, Frans, Turks en Arabisch en kan ook mondeling afgenomen worden. Voor zover dit binnen de organisatie mogelijk is kan tijdens de bezoeken met een tolk worden gewerkt.

Kortdurende Video-Hometraining (K-VHT) in gezinnen met jonge kinderen

De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor migrantengroepen. In de praktijk worden wel veel migrantengezinnen geholpen met K-VHT; het werken met videobeelden biedt veel mogelijkheden om 'helder in beeld te brengen' wat van belang is waardoor de taalbarrière kan worden verkleind. Ook kunnen er bijvoorbeeld familieleden van het gezin worden ingezet als tolk. Er zijn verder geen speciale voorzieningen voor migranten. Wel is er videovorlichtingsmateriaal ontwikkeld in verschillende talen.

Groepsmediatietherapie ouders ADHD-kinderen

De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor ouders en gezinnen met een autochtone of allochtone achtergrond. De interventie is ook geschikt voor toepassing bij ouders van kinderen met een allochtone achtergrond. Het programma heeft geen speciale faciliteiten - zoals vertaalde schriftelijke instructies of tolken - die bedoeld zijn allochtone groepen in het bijzonder te kunnen bedienen.

Triple P (niveau 4)

Triple P niveau 4 richt zich op ouders met kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar die een gerichte training in opvoedingsvaardigheden nodig hebben: autochtone én migrantengroepen. De interventie kent de volgende voorzieningen voor migrantengroepen:

- *Materialen in uiteenlopende talen, waaronder vragenlijsten in het Turks.*
- *Ondersteunende audiovisuele materialen, vertaald in het Turks, Marokkaans, Berbers en (media-) Arabisch.*
- *Mogelijkheid om de inhoud in verschillende vormen aan te bieden (individueel of in groepsverband, variabel aantal sessies, gebruik van eigen voorbeelden).*
- *Een verdiepingsworkshop Triple P en culturele diversiteit voor professionals over de toepassing van Triple P bij migrantengezinnen.*

De uitvoer van het programma is cultuur- en context-sensitief vanuit het principe van zelfregulering, waarbij ouders zelf doelen stellen en een eigen plan van aanpak kiezen.

Directieve thuisbehandeling (DT)

De interventie is niet speciaal ontwikkeld voor jeugdigen of gezinnen met een allochtone achtergrond, maar kan wel bij deze doelgroep worden ingezet.

Uit lopend onderzoek onder vijf gemeenten van het Kennisplatform Integratie en Samenleving²¹ blijkt dat professionals in deze gemeenten veelal ook weinig tot geen specifieke methodieken inzetten voor het werken aan de *eigen kracht* van migrantengezinnen. Wel besteden zij in hun werkwijze aandacht aan het werken met etnische of migrantengroepen. Zo maken professionals in een van de betrokken gemeenten bij cliënten met lvb-problematiek gebruik van pictogrammen, die ook bij migrantengezinnen goed blijken te werken, en wordt er bij cliënten in deze gemeente vaak een match gemaakt met hulpverleners die de taal van het gezin spreken. Professionals in een andere gemeente maken gebruik van het TOPOI-model, dat aandachtspunten en handvatten biedt in de gesprekvoering met mensen met een andere etnische en maatschappelijke achtergrond, en zo culturele verschillen en misverstanden wil opsporen en aanpakken. Weer een andere gemeente maakt gebruik van het informele netwerk rondom migranten om hen te bereiken en de kwaliteit van de hulpverlening te vergroten.

Los van specifieke methodieken komen er in het onderzoek van het Kennisplatform Integratie en Samenleving werkzame elementen in het werken aan de *eigen kracht* van migrantengezinnen naar voren. Dit zijn een open en eerlijke houding (geen vooroordelen), betrokkenheid, consequentheid, aanbod van praktische en snelle hulp, kennis van de culturele en religieuze achtergrond van het gezin (of dezelfde culturele en religieuze achtergrond hebben) en het spreken van de taal van het gezin. Daarnaast komt in dit onderzoek naar voren dat het bevorderend werkt als een *eigen kracht* versterkende methodiek samen met de doelgroep ontwikkeld wordt.

4.2 Instrumenten

Naast interventies is er op de website van het Nederlands Jeugd Instituut, op de website van Movisie en via Google gezocht naar instrumenten die het begrip *eigen kracht* (zo genoemd) of daaraan gerelateerde begrippen *in beeld brengen*. Er is gezocht op het begrip *eigen kracht* en aanverwante begrippen zoals 'zelfreflectie', 'zelfregulatie', 'zelf-

21 Publicatie hiervan is eind 2017 voorzien.

De opsomming laat zien dat geen van bovenstaande interventies speciaal ontwikkeld is voor toepassing bij etnische of migrantengroepen. De beschrijvingen laten zien dat de interventies wel kunnen worden ingezet voor deze groepen, maar dat er in de meeste gevallen geen speciaal materiaal voor hen is ontwikkeld. Daarom is beheersing van de Nederlandse taal bij veel interventies een vereiste. Enkele interventies beschikken over vertaalde vragenlijsten of maken gebruik van videomateriaal om de taalbarrière te verkleinen.

regie, 'zelfredzaamheid' en 'empowerment', in combinatie met termen zoals 'vragenlijst(en)', 'meten', 'in beeld brengen', 'ouder(s)' en 'opvoeding'²².

Uit de search zijn verschillende instrumenten gekomen die een beeld geven van één of meerdere dimensies van *eigen kracht*. Deze staan beschreven in onderstaande tabel. De meeste instrumenten zijn ontwikkeld voor ouders en/of voor het hele gezin, staan in

relatie tot opvoeden en opgroeien of kunnen in die context gebruikt worden. Op basis van de beschrijvingen van deze instrumenten is gekeken naar de aansluiting bij de door ons omschreven dimensies van *eigen kracht*.

22 Deze search had een sterk exploratief karakter. We willen benadrukken dat deze search niet uitputtend was

Tabel 4.2 Aansluiting bij de drie dimensies van eigen kracht. ● = primair, ○ = secundair

Instrument	Doelgroep	Dimensies <i>Eigen kracht</i>			
		Competentie-neel	Motivatie-oneel	Sociaal	Omschrijving
Zelfredzaamheid-Matrix	Geen specifieke doelgroep	○		○	De Zelfredzaamheid-Matrix brengt de zelfredzaamheid van cliënten in beeld op elf domeinen: financiën, dagbesteding, huisvesting, huiselijke relaties, geestelijke gezondheid, lichamelijke gezondheid, verslaving, Activiteiten Dagelijks Leven (ADL), Sociaal netwerk, Maatschappelijke participatie en Justitie.
Gezin Ster	Ouders/gezinnen	○		○	De Gezin Ster maakt de effecten van ondersteuning en hulpverlening inzichtelijk op acht domeinen: gezondheid, emotionele behoeften, veiligheid, sociale netwerken, ontwikkeling, grenzen stellen, structuur en regelmaat, wonen en geld.
Jongeren Ster	Jongeren	○		○	De Jongeren Ster maakt de effecten van ondersteuning en hulpverlening inzichtelijk op zes domeinen: verslavingen, gezondheid, veiligheid, structuur, omgeving, gezin en belangrijke volwassenen.
ZEKER	Geen specifieke doelgroep	○		○	ZEKER brengt de zelfredzaamheid/ <i>eigen kracht</i> van cliënten in beeld op dezelfde domeinen als de Zelfredzaamheid-Matrix: financiën, dagbesteding, huisvesting, huiselijke relaties, geestelijke gezondheid, lichamelijke gezondheid, verslaving, Activiteiten Dagelijks Leven (ADL), Sociaal netwerk, Maatschappelijke participatie en Justitie. Extra ten opzichte van de effectensterren is dat bij ZEKER ook de gemeentelijke inzet staat weergegeven. Als er ondersteuning (nodig) is vanuit de gemeente kan dit worden weergegeven.
Family empowerment scale	Ouders/gezinnen			●	De Family Empowerment Scale bestaat uit 34 vragen op drie domeinen: familie, child's services, en betrokkenheid bij de gemeenschap.
Genogram	Geen specifieke doelgroep			●	Een genogram is een stamboom of een schematisch overzicht van familiebanden. De genogram kan naast de feitelijke verbindingen van een of meerdere familiesystemen, ook de emotionele banden weergeven. Tevens kunnen ook loyaliteitsbanden binnen families inzichtelijk worden gemaakt.
Levensvaardigheden van ouders (LvO)	Ouders	●			Aan de hand van de Levensvaardigheden van Ouders vragenlijst (LvO) kan in kaart worden gebracht wat de krachten en kwetsbaarheden van ouders zijn. Hierbij kan gedacht worden aan het omgaan met emoties, stress en conflicten, zelfbewustzijn, besluitvaardigheid, maatschappelijke verantwoordelijkheid en empathie, het kunnen aangaan en onderhouden van relaties en kritisch, probleemoplossend en creatief denken.
Methodiek Gezamenlijk Inschatten Zorgbehoefte (GIZ)	Ouders/gezinnen	○		○	De Gezamenlijk Inschatten van Zorgbehoefte methodiek (GIZ) is een evaluatie-/taxatie-instrument waarmee de krachten, ontwikkel- en zorgbehoefte van een kind of gezin in kaart kunnen worden gebracht. Op basis van een dergelijke krachten- en behoeftenanalyse kan een beoordeling gemaakt worden van de zorgbehoefte binnen het gezin wat betreft ondersteuning vanuit het eigen sociale netwerk, JGZ dienstverlening, en desgewenst aanvullende of complexe zorg.

Instrument	Doelgroep	Dimensies <i>Eigen kracht</i>			Omschrijving
		Competentie-neel	Motivatatie-neel	Sociaal	
Nederlandse Empowerment Vragenlijst	Ouders/gezinnen	○		○	De Nederlandse empowerment vragenlijst bestaat uit 40 uitspraken op zes domeinen: professionele hulp, sociale steun (sociale dimensie), eigen wijsheid, erbij horen, zelfmanagement, betrokken leefgemeenschap.
De Opvoedingsbelastingvragenlijst (OBVL)	Ouders/gezinnen met kinderen tussen de 0 en 18 jaar		●		De opvoedingsbelastingvragenlijst bestaat uit 34 vragen die gaan over de stress die ouders en opvoeders kunnen ervaren bij het opvoeden (emotionele dimensie). De scores geven zicht op problemen met opvoeding of ervaren opvoedingsbelasting. De thema's die aan bod komen zijn: problemen opvoeder-kind relatie, problemen met opvoeden, depressieve stemmingen, rolbeperking en gezondheidsklachten.
Sociogram/eco-gram	Geen specifieke doelgroep			●	De sociogram maakt sociale verbindingen zichtbaar, het is een grafische weergave of 'mapping' van onderlinge relaties en biedt inzichten in groepsstructuur. Het resultaat van een sociogram is een overzichtelijk beeld van de totale groepscohesie, onderlinge relaties en interacties in de groep.
Vragenlijst empowerment (EMPO)	Ouders	●			De EMPO is bedoeld om inzicht te krijgen in de uitkomsten van hulpverlening aan opvoeders, met name op het gebied van hun zelfredzaamheid en de vaardigheden die ze nodig hebben om het leven in eigen handen te nemen. De vragenlijst is specifiek gericht op opvoeders die een hulpverleningsproces (hebben) doorlopen.
Vragenlijst Gezinsfunctioneren ouders	Ouders/multi-probleemgezinnen	○		○	De VGFO heeft als doel de problemen van multi-probleemgezinnen, vanuit het perspectief van de ouder(s), in kaart te brengen en geeft een beeld van het functioneren van een gezin. Er kunnen verschillende thema's aan bod komen, zoals basiszorg, sociale contacten, opvoedingsvaardigheden, jeugdbeleving, veiligheid in het gezin, individueel functioneren en partnerrelatie.
Draagkracht-draaglast analyse	Geen specifieke doelgroep	○	○	○	De draaglast-draagkracht analyse maakt de draaglast- en draagkrachtfactoren inzichtelijk, en daarmee de factoren waar versterking of ondersteuning nodig is.
De Yucel-methode	Geen specifieke doelgroep	○	○	○	De Yucelmethode maakt de draaglast- en draagkrachtfactoren inzichtelijk, en daarmee de factoren waar versterking of ondersteuning nodig is. De cliënt brengt de draaglast- en draagkrachtfactoren in beeld door middel van gekleurde blokken waarop de problemen en ondersteunende factoren staan weergegeven.

De tabel laat zien dat er weinig instrumenten zijn die één dimensie in beeld brengen. Drie instrumenten brengen alleen de sociale dimensie in beeld: het *sociogram* en het *genogram* middels een visuele weergave, de *Family Empowerment Scale* middels een score. Twee instrumenten brengen alleen de competentie dimensie in beeld (*Levensvaardigheden van ouders* en *Vragenlijst Empowerment*). Één instrument geeft alleen een beeld van de motivationele dimensie (*De opvoedingsbelastingvragenlijst*). De rest van de instrumenten geeft een beeld van meerdere dimensies.

Twee instrumenten kunnen afhankelijk van de problemen (de draaglast) en de krachten (de draaglast) van de cliënt of het gezin een beeld geven van zowel de competentie dimensie,

als de sociale en motivationele dimensie van *eigen kracht*. Dit zijn de *Draagkracht-draaglast analyse* en de *Yucel methode*.

Als het gaat om het in beeld brengen van de *eigen kracht* van migrantengroepen komt in het eerdergenoemde onderzoek van het Kennisplatform Integratie & Samenleving naar voren dat professionals vooral veel tijd kwijt zijn aan het in kaart brengen van het sociale netwerk, oftewel de sociale dimensie van *eigen kracht*.

4.3 Conclusie

Interventies die werken aan het versterken van de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders, en gezinnen richten zich veelal primair (hoofdzakelijk) op het versterken van de competentionele dimensie van *eigen kracht*. Het merendeel van die interventies werkt ook aan het versterken van de sociale en/of motivationele dimensie van *eigen kracht*, maar er zijn slechts enkele interventies die hier primair aan werken.

Instrumenten die de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders, gezinnen en de sociale omgeving in beeld brengen zijn veelal primair gericht op het in beeld brengen van (aspecten van) de competentionele en sociale dimensie van *eigen kracht*. Wij vonden slechts enkele instrumenten die de motivationele dimensie van *eigen kracht* in beeld brengen.

Geen van de interventies die in hun interventiebeschrijving aandacht hebben voor de toepassing bij etnische of migrantengroepen is speciaal ontwikkeld voor deze groepen, en uit recent onderzoek blijkt dat gemeenten over het algemeen ook geen specifieke (andere) methodieken in zetten voor het werken aan de *eigen kracht* van migrantengezinnen. Dit terwijl in datzelfde onderzoek naar voren komt dat het bevorderend werkt als een *eigen kracht* versterkende methodiek met de doelgroep ontwikkeld wordt. Als het gaat om het in beeld brengen van de *eigen kracht* van migrantengroepen blijkt uit onderzoek dat professionals vooral veel tijd kwijt zijn aan het in kaart brengen van het sociale netwerk, oftewel de sociale dimensie van *eigen kracht*.

Bijlage 1:

Eigen kracht in lokaal jeugdbeleid²³

Naast deze conceptuele studie van *eigen kracht* is een verkennend onderzoek naar het gebruik van het concept *eigen kracht* door gemeenten in hun jeugdbeleid. Dit verkennend onderzoek bestond uit een analyse van beleidsplannen van 32 gemeenten en regionale samenwerkingsverbanden (zie paragraaf). Daarnaast zijn interviews gehouden met beleidsmedewerkers van zeven gemeenten en van een regionaal samenwerkingsverband.

In de beleidsplannen van elke gemeente is geanalyseerd hoe vaak het begrip *eigen kracht* voorkomt. Dit blijkt erg te verschillen. In het beleidsplan van de gemeente Ten Boer komt het begrip bijvoorbeeld slechts één keer voor, terwijl het begrip 47 keer voorkomt in het beleidsplan van de gemeente Lelystad. Daarbij lijkt er geen verband te zijn met de grootte van de gemeente. Gemiddeld wordt het begrip 15 tot 16 keer genoemd.

In de analyse van de 32 gemeentelijke beleidsplannen is op een aantal zaken gelet:

- Aan wie *eigen kracht* wordt toegedicht
- Welke werkwoorden eraan worden gekoppeld
- Het belang van de sociale omgeving / het sociale netwerk
- Of het als uitgangspunt voor gemeentelijk beleid of voor de werkwijze van professionals wordt genoemd
- Wat het doel van *eigen kracht* is
- Op welke manier *eigen kracht* versterkt kan worden
- Hoe het wordt gedefinieerd en zich verhoudt tot gerelateerde begrippen
- Andere opvallende zaken

Daarnaast zijn in de laatste maanden van 2015 gemeentelijke beleidsmedewerkers telefonische geïnterviewd over het begrip *eigen kracht*.²⁴

Voorafgaand aan de interviews zijn de beleidsplannen van deze gemeenten (en van het regionale samenwerkingsverband) geanalyseerd. Ongeveer de helft van de gesproken beleidsmedewerkers heeft zelf meegeschreven aan het geanalyseerde beleidsplan. Doel van deze interviews was enerzijds om inzicht te krijgen in hoe gemeenten omgaan met het begrip *eigen kracht* in hun beleid en anderzijds om de gemeenten de mogelijkheid te geven om aspecten uit het beleidsplan toe te lichten en te verduidelijken.

Eigen kracht als uitgangspunt van jeugdbeleid

In alle beleidsplannen komt het begrip *eigen kracht* minimaal één keer voor. Uitzonderingen daargelaten (zie onder) wordt het begrip door gemeenten niet gedefinieerd. Het uitgaan van of versterken van *eigen kracht* wordt wel vaak als uitgangspunt voor het jeugdbeleid of de werkwijze van professionals genoemd. Bijna alle gemeenten spreken van *eigen kracht* als zodanig. Incidenteel wordt gesproken over *op eigen kracht*. Het beleidsplan van gemeente Lelystad is van dit laatste een voorbeeld.

De analyse maakt duidelijk dat gemeenten passages van elders en/of elkaar overnemen. Identieke passages komen in de beleidsplannen van meerdere gemeenten voor. Een goed voorbeeld daarvan is de zinsnede uit de Memorie van Toelichting bij de Jeugdwet: 'preventie en uitgaan van eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden (*eigen kracht*) van jeugdigen en hun ouders, met inzet van hun sociale netwerk'. Dit wordt vaak als uitgangspunt voor het jeugdbeleid opgenomen, soms licht aangepast, en doorgaans zonder bronvermelding.

²³ Deze analyse is grotendeels gerealiseerd door Laura Maas, die in de tweede helft van 2015 stage liep bij het Verwey-Jonker Instituut.

²⁴ In totaal is met tien beleidsmedewerkers gesproken, van de gemeenten Montferland, Beesel, Hengelo, Emmen, Leeuwarden, Beverwijk en Wageningen en van de regio Oosterschelde.

2. Van wie is *eigen kracht*?

Gemeenten schrijven *eigen kracht* toe aan verschillende actoren. Wanneer het beleidsplan het hele sociale domein betreft, wordt vaak in het algemeen gesproken over de *eigen kracht* van mensen of inwoners. Wanneer in dergelijke beleidsplannen een aparte paragraaf of hoofdstuk over jeugdbeleid is opgenomen en in beleidsplannen die als geheel betrekking hebben op jeugd, wordt logischerwijs vaak specifiek gesproken over jeugdigen, ouders/opvoeders en gezinnen. Dit zijn de belangrijkste actoren aan wie *eigen kracht* wordt toegeschreven. Binnen een beleidsplan wordt het dan de afwisselend aan alleen jeugdigen/kinderen, aan alleen ouders, of aan alleen gezinnen toegeschreven en soms ook aan een combinatie van die actoren.

In bijna alle beleidsplannen wordt *eigen kracht* ook toegeschreven aan het sociale netwerk. Er wordt dan vaak gesproken van de *eigen kracht* van jeugdigen, ouders en hun sociale netwerk. Voor meer conclusies over het belang van het sociale netwerk, zie onder. Een enkele keer wordt *eigen kracht* ook toegeschreven aan professionals, aan de gemeente zelf, of aan basisvoorzieningen. Dit zijn echter uitzonderingen.

Werkwoorden en mate van aanwezigheid eigen kracht

Bij het analyseren van de beleidsplannen is ook gekeken met welke werkwoorden *eigen kracht* is gecombineerd. Het (werk)woord dat het vaakst aan het begrip wordt gekoppeld is 'versterken'. Andere werkwoorden die gekoppeld worden aan *eigen kracht*, zijn 'benutten' of 'inzetten' van *eigen kracht*, wat een actieve aanwezigheid van *eigen kracht* veronderstelt, maar bovenal een instrumentele visie op *eigen kracht* impliceert. In mindere mate komen werkwoorden voor die een latente aanwezigheid van *eigen kracht* impliceren. Een werkwoord dat wel vaak aan *eigen kracht* wordt gekoppeld is 'uitgaan van': *eigen kracht* als uitgangspunt, in gemeentelijke beleid en/of in professioneel handelen.

Sociale netwerken

In vrijwel elk beleidsplan wordt *eigen kracht* ook toegeschreven aan het sociale netwerk of de omgeving van de jeugdige en zijn ouders. Door te stellen dat de omgeving ook *eigen kracht* heeft, lijkt er verondersteld te worden dat de *eigen kracht* van de omgeving

los staat van de *eigen kracht* van jeugdigen en ouders. In de zinnen rondom *eigen kracht* wordt ook regelmatig gerefereerd aan de kracht en het belang van het sociale netwerk of de sociale (opvoed)omgeving. Maar ook hier wordt de kracht van het sociale netwerk vaak *naast* de *eigen kracht* geplaatst.

Het sociale kapitaal van jeugdigen en ouders speelt in veel beleidsplannen wel een belangrijke rol. Er lijken echter wel verschillen te zijn. In het ene beleidsplan is de nadruk op het sociale netwerk veel groter dan in het andere beleidsplan. In sommige beleidsplannen wordt bijvoorbeeld heel expliciet over "samenredzaamheid" gesproken, terwijl in andere beleidsplannen het sociale netwerk slechts heel licht aandacht krijgt.

Eigen kracht als uitgangspunt

In vrijwel elk beleidsplan wordt *eigen kracht* als uitgangspunt genoemd. Wanneer de gemeente het zelf als uitgangspunt noemt, wordt dat soms ook gedaan als manier om een kostenbesparing of volumedaling van (specialistische) jeugdhulp te realiseren. Veel gemeenten stellen daarnaast dat *eigen kracht* het uitgangspunt voor de werkwijze van professionals moet zijn. Enkele gemeenten benoemen het ook als een kwaliteitseis, waaraan professionals moeten voldoen.

Het doel van eigen kracht

Het versterken of benutten van *eigen kracht* wordt vaak als doel op zichzelf genoemd, in plaats van waarvoor die *eigen kracht* gebruikt kan worden. Een aantal gemeenten noemt het 'uitgaan van *eigen kracht*' met als doel het realiseren van een kostenbesparing of volumedaling in de jeugdhulp. Veel concreter dan dit wordt het wat betreft de doelen van *eigen kracht* vaak niet. Soms is uit zinnen rondom het begrip wel af te leiden wat het doel van *eigen kracht* kan zijn, maar het wordt door gemeenten zelf vaak niet zo expliciet gesteld. Er zijn enkele uitzonderingen, zoals de gemeente Wageningen. Die gemeente stelt dat door het benutten van *eigen kracht* meer inwoners zelfstandig kunnen functioneren en heeft daarbij nog een aantal subdoelen en uitvoeringspunten geformuleerd. De gemeente Groningen heeft het over zelfredzaamheid en participatie als doel, Amsterdam over het oplossen van ontwikkel-, opvoed- en opgroei problemen

en De Kempengemeenten spreken over het herstellen en optimaliseren van de grip op het leven.

Realisatie van eigen kracht.

Net als met het benoemen van “doelen” van *eigen kracht*, wordt er maar weinig en impliciet gesproken over de manier waarop *eigen kracht* versterkt kan worden. Veel gemeenten houden het op ondersteuning door professionals, of soms ook door basisvoorzieningen. Een aantal gemeenten benoemt wel expliciet hoe de *eigen kracht* versterkt kan worden, bijvoorbeeld door de inzet van (digitale) informatievoorzieningen, preventie en/of samenwerking met de basisvoorzieningen en de sociale omgeving, en het scholen van professionals in methoden die gericht zijn op het versterken van de *eigen kracht*.

Definitie en gerelateerde begrippen

In acht van de beleidsplannen is een definitie van *eigen kracht* te vinden of af te leiden:

- Borger-Odoorn: neemt de definities (en tabel) van Movisie over: *eigen kracht* is zelf kunnen.
- Littenseradiel en Súdwest-Fryslân: zelfredzaamheid ('*eigen kracht*')
- Montferland: De *eigen kracht*: wat kun je/kunt u zelf?
- Wageningen: in de begrippenlijst '*Eigen kracht*: Zelf kunnen (betalen) en hierin eigen verantwoordelijkheid nemen, zo nodig met gebruikmaking van het sociaal netwerk. Talenten en mogelijkheden van mensen om zelf oplossingen te vinden voor problemen en deze ook (deels) zelf uit te voeren'
- Westelijke Mijnstreek: 'het eigen probleemoplossend vermogen van de jeugdige, zijn ouders en zijn sociale omgeving (*eigen kracht*) inschakelt, herstelt en versterkt' én 'uitgaande van de mogelijkheden (*eigen kracht*)'
- Dommelvallei+: 'Het inschakelen, herstellen en versterken van het eigen probleemoplossend vermogen van de jeugdige, zijn ouders en zijn sociale omgeving (*eigen kracht*)'

- Hengelo: 'Preventie en uitgaan van eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden (*eigen kracht*) van jeugdigen en hun ouders, met inzet van hun sociale netwerk'
- Oosterschelderegio: in de begrippenlijst 'Situatie dat burgers 'eigen verantwoordelijkheid' nemen, en zelfredzaam zijn of zelf oplossing(en) creëren of organiseren in een probleemsituatie'

Er worden dus verschillende definities gegeven aan *eigen kracht*: zelf kunnen (3x), zelfredzaamheid (2x), eigen verantwoordelijkheid (3x), talenten, mogelijkheden (3x) en probleemoplossend vermogen (3x). *Eigen kracht* wordt dus zeker niet altijd gezien als het vermogen of persoonlijk kapitaal, zoals we dat in deze conceptuele studie doen.

Het begrip *eigen kracht* wordt vaak in één zin genoemd met, of omgeven door zinnen met begrippen als zelfredzaamheid, probleemoplossend vermogen, eigen verantwoordelijkheid en eigen regie. Doordat deze begrippen apart staan van *eigen kracht* impliceert dat het om begrippen met verschillende betekenissen gaat. Het is echter niet goed op te maken hoe deze begrippen zich volgens gemeenten onderling tot elkaar verhouden.

Conclusie

De kwantitatieve analyse van het concept *eigen kracht* in de beleidsplannen van gemeenten laat zien dat het gebruik van het concept sterk verschilt tussen gemeenten. Ondanks dat we vaak dezelfde passages tegenkomen, gebruiken gemeenten het begrip op verschillende wijzen. Het gros van de gemeenten gebruikt het begrip, beschouwt het als uitgangspunt en hecht er belang aan, maar definieert het niet. De gemeenten die wel een definitie geven van *eigen kracht*, geven er allemaal een verschillende betekenis aan. Een overeenkomst in de beleidsplannen is dat ze bijna allemaal veronderstellen dat *eigen kracht* versterkt moet worden. Hoe *eigen kracht* versterkt kan worden, blijft onduidelijk. Een aantal gemeenten noemt wel globaal een aantal mogelijkheden, zoals digitale informatievoorzieningen of ondersteuning door professionals en de basisvoorzieningen.. Er wordt dus zeker niet ingegaan op de onderliggende dimensies van *eigen kracht* en hoe die versterkt kunnen worden.

Bijlage 1A: Conclusies analyses beleidsplannen

Hieronder volgt een overzicht van de conclusies van de gemeentelijke beleidsplannen die geanalyseerd zijn op het begrip *eigen kracht*

BOCE-gemeenten

In het beleidskader van de BOCE-gemeenten komt vier keer het begrip *eigen kracht*. Dit maakt conclusies trekken uit de analyse van het document onmogelijk. Daarom worden enkel een aantal opvallende punten besproken. Drie keer wordt gesproken over het aansluiten van de hulp op de *eigen kracht* van de jeugdigen en hun ouders. Dit zegt dus iets over hoe de hulp geboden moet worden. Daarnaast wordt twee keer gesproken over het sociale netwerk/de omgeving.

Borger-Odoorn

De gemeente Borger-Odoorn neemt in dit beleidsplan de definities van Movisie over voor de begrippen *eigen kracht*, “zelfregie”, “Zelfredzaamheid” en “eigen verantwoordelijkheid”. *eigen kracht* wordt hier dus gedefinieerd als “zelf kunnen”. Het is verrassend dat *eigen kracht* amper direct gekoppeld wordt aan de sociale omgeving, ‘noaber’ in de titel doet namelijk anders vermoeden. *eigen kracht* wordt in dit beleidsplan dan ook voornamelijk gebruikt als losstaand begrip.

Almere

In de kadernota Sociaal Domein van de gemeente Almere komt 14 keer het begrip *eigen kracht* voor. Er worden verschillende definities aan *eigen kracht* gekoppeld, namelijk: voor zichzelf kunnen zorgen, probleemoplossend vermogen en zelf regie. Omdat de kadernota betrekking heeft op het hele sociale domein wordt er vooral gesproken over inwoners. Het sociale netwerk wordt slechts een keer genoemd, maar samenredzaamheid wordt wel vier keer genoemd naast *eigen kracht*. *eigen kracht* wordt niet als

uitgangspunt genoemd. Het fungeert vooral als abstract begrip/principe in deze kadernota en er wordt slechts eenmaal een werkwoord aan gekoppeld, namelijk versterken.

In het beleidsplan van gemeente Almere komt het begrip *eigen kracht* in totaal 9 keer voor. Het wordt gedefinieerd als de mogelijkheden die mensen zien voor zichzelf en voor elkaar, maar ook als voor zichzelf kunnen zorgen. Daarbij wordt het ook weer gekoppeld aan zelfredzaamheid, maar hoe die twee begrippen zich tot elkaar verhouden wordt niet duidelijk. Samenredzaamheid is ook een belangrijk begrip in dit beleidsplan. Een concreet doel van *eigen kracht* wordt niet genoemd, maar wel hoe het versterkt kan worden, namelijk door het versterken van het virtuele sociale domein en de inzet van moderne techniek in en om het huis.

Lelystad

eigen kracht wordt wisselend toegewezen aan jeugdigen, ouders, gezinnen en het sociale netwerk. Daarnaast wordt verondersteld dat het minimaal, latent of actief aanwezig kan zijn, en komt het uitgaan van *eigen kracht* duidelijk als uitgangspunt naar voren voor zowel professionals als de transformatie als geheel. Opvallend is dat ook een aantal keer wordt gesproken over “op *eigen kracht*” iets doen. De gemeente Lelystad denkt *eigen kracht* te kunnen versterken door digitale ontwikkelingen, als websites.

Leeuwarden

In het beleidsplan van de gemeente Leeuwarden wordt 11 keer gesproken over *eigen kracht*. Het wordt vooral als abstract uitgangspunt genoemd. Er wordt ook maar drie keer een werkwoord of eigenaar aan gekoppeld. Het sociale netwerk wordt niet genoemd, noch doelen of middelen van *eigen kracht*. Omdat het als abstract gehanteerd wordt, is een vrij “arm” beleidsplan met betrekking tot *eigen kracht*.

Littenseradiel en Súdwest-Fryslân

In het beleidsplan Sociaal Domein van de gemeenten Littenseradiel en Súdwest-Fryslân, komt het begrip *eigen kracht* 30 keer voor. *eigen kracht* wordt gedefinieerd als zelfredzaamheid in het beleidsplan, maar in het omvormingsplan van de provincie Friesland, wordt meer de definitie uit de MvT overgenomen, namelijk “eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden”. De gemeenten stellen dat het met de *eigen kracht* over het algemeen goed gesteld is, maar uit de werkwoorden blijkt de veronderstelling dat het minimaal of wellicht latent aanwezig is. De gemeenten denken de *eigen kracht* te kunnen versterken door (digitale) instrumenten, het onder de aandacht brengen van sociale kaarten en door professionals die (periodiek) worden geschoold in methoden die gericht zijn op het herstellen van de *eigen kracht*. Opvallend is verder dat wordt gesproken over de draagkracht-draaglast verhouding.

Montferland

De gemeente Montferland lijkt *eigen kracht* te definiëren als “zelf kunnen”. Andere begrippen als zelfoplossend vermogen en zelfinitiatief worden ook er aan gerelateerd. Het sociale netwerk wordt niet heel uitgebreid besproken, evenals een doel van het versterken van *eigen kracht* of de manier waarop dat gedaan zou moeten worden. *eigen kracht* vormt wel het uitgangspunt voor zowel het beleid van de gemeente, als de werkwijze van professionals.

Nijmegen

De regio Nijmegen maakt zelf amper gebruik van het begrip *eigen kracht* in haar beleidsnota (slechts 5 keer), maar lijkt het begrip wel te definiëren als “de mogelijkheden van de cliënt zelf”. Er wordt niet gesproken over het versterken van *eigen kracht*, zoals in veel andere beleidsnota's wel gebeurd. In het Consultatieverslag komt het concept vaker voor. Daar wordt het zowel door de cliëntorganisaties als door de regio Nijmegen genoemd. De gemeente Nijmegen koppelt het daar aan begrippen als empowerment, zelfregie, keuzevrijheid en zelfredzaamheid.

Wageningen

In het beleidsplan van de gemeente Wageningen wordt gesproken over de *eigen kracht* van inwoners, vermoedelijk omdat het beleidsplan het hele sociale domein beslaat. *eigen kracht* wordt gedefinieerd als “Zelf kunnen (betalen) en hierin eigen verantwoordelijkheid nemen, zo nodig met gebruikmaking van het sociaal netwerk. Talenten en mogelijkheden van mensen om zelf oplossingen te vinden voor problemen en deze ook (deels) zelf uit te voeren.” Het verwijst dus zowel naar talenten en mogelijkheden, als de wil om verantwoordelijkheden te nemen. Het benutten van *eigen kracht* en “eigen netwerk” heeft als doel het zelfstandig kunnen functioneren. Dit doel is verder uitgesplitst in subdoelen en uitvoering, die zeer interessant zijn.

Groningen

In het beleidsplan sociaal domein van de gemeente Groningen komt het begrip *eigen kracht* 19 keer voor. Vaak (9x) wordt gesproken over “op *eigen kracht*” iets kunnen. *eigen kracht* wordt gekoppeld aan inwoners, maar in het hoofdstuk over jeugd ook aan jeugdigen, ouders en het sociale netwerk. Het belang van de sociale omgeving wordt in dit beleidsplan benadrukt, er wordt dan ook 10 keer gesproken over samenredzaamheid. Over het algemeen wordt verondersteld dat *eigen kracht* al actief aanwezig is. Doel van *eigen kracht* lijkt zelfredzaamheid, samenredzaamheid en participatie te zijn, maar er wordt niet gespecificeerd hoe door ondersteuning *eigen kracht* beter benut kan worden.

Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren

In het beleidsplan van de gemeenten Slochteren, Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer komt het begrip *eigen kracht* 16 keer voor. Er wordt geen definitie gegeven, maar het wordt wel gerelateerd aan “eigen verantwoordelijkheid” en “zelfregie”. Uit het beleidsplan blijkt enerzijds de veronderstelling dat *eigen kracht* al actief aanwezig is, anderzijds dat het slechts minimaal aanwezig is. Het sociale netwerk krijgt in relatie tot *eigen kracht* weinig aandacht. *eigen kracht* vormt vooral een uitgangspunt en ambitie voor de gemeente, het wordt niet direct gekoppeld aan professionals.

Beesel

In het beleidsplan van de gemeente Beesel komt *eigen kracht* 12 keer voor. In de begrippenlijst is geen definitie van het begrip opgenomen. Het benutten van *eigen kracht* wordt als uitgangspunt van het jeugdbeleid genomen, specifiek voor het gezond en veilig opgroeien en een optimale ontwikkeling van de jeugd. *eigen kracht* wordt wisselend toegedicht aan jeugdigen en hun ouders, het kind en de opvoedomgeving, en een gezin en de sociale omgeving. *eigen kracht* is dus niet alleen van de jeugdige en ouder, maar ook van de omgeving. Uit het beleidsplan blijkt de veronderstelling dat *eigen kracht* vooral nog versterkt moet worden, bijvoorbeeld door professionals.

Midden-Limburg

eigen kracht wordt voornamelijk gezien als iets van jeugdigen en hun ouders. Uit de werkwoorden blijkt dat *eigen kracht* zowel actief, latent of minimaal aanwezig kan zijn. Naast het beroep op *eigen kracht*, wordt een enkele keer gesproken over het sociale netwerk. *eigen kracht* vormt het uitgangspunt voor de transitie en transformatie, maar ook als nieuwe denk- en handelswijze van professionals. De gemeente maakt niet duidelijk hoe de *eigen kracht* van een gezin gestimuleerd kan worden op microniveau, maar wel hoe het als nieuw handelsprincipe in de transitie en transformatie kan worden verankerd door cliënten erbij te betrekken. Er wordt geen definitie van *eigen kracht* gegeven, maar het wordt vaak in één zin genoemd met “eigen verantwoordelijkheid”.

Westelijke Mijnstreek

Opvallend in deze beleidsnota is dat er twee definities lijken te worden gegeven aan *eigen kracht*, namelijk “probleemoplossend vermogen” of “eigen mogelijkheden”. Wanneer deze definitie wordt gegeven, wordt *eigen kracht* toegedicht aan zowel jeugdigen, ouders als het sociale netwerk. Hoewel “probleemoplossend vermogen” en “eigen mogelijkheden” als definitie van *eigen kracht* verder niet worden toegelicht, wordt wel gesteld hoe het versterkt kan worden, namelijk door samenwerking met vrijetijdsverenigingen, vrijwilligers en buurtgenoten. De regio spreekt daarnaast in één zin van het inschakelen, herstellen en versterken van *eigen kracht* en lijkt zich er dus bewust van te zijn dat *eigen kracht* op verschillende niveaus aanwezig kan zijn.

Breda

Het beleidskader van de gemeente Breda is wat betreft *eigen kracht* erg mager. Het wordt met name toegeschreven aan ouders en jeugdigen en er wordt verondersteld dat het al actief aanwezig is. In dit beleidsplan wordt *eigen kracht* met name gezien als een uitgangspunt, een principe, voor het nieuwe jeugdstelsel als geheel, niet als handelingsprincipe voor professionals.

De Kempen

In de beleidsnotitie van de regio De Kempen wordt *eigen kracht* wisselend toegeschreven aan burgers, het gezin, jeugdigen en/of opvoeders, de sociale omgeving en ook professionals. *eigen kracht* moet centraal gesteld of versterkt worden. *eigen kracht* vormt zowel een uitgangspunt voor de nieuwe jeugdzorg, als een werkprincipe voor professionals. Er is geen definitie van *eigen kracht* opgenomen en er wordt helemaal niet gekoppeld aan andere begrippen als zelfredzaamheid. De sociale omgeving wordt bij *eigen kracht* getrokken, maar het is niet geheel duidelijk of het sociale netwerk onderdeel uitmaakt van *eigen kracht*. Als doel van het versterken van *eigen kracht* wordt het herstellen en optimaliseren van de grip op het normale leven genoemd.

Dommelvallei+

In het beleidsplan van de regio Dommelvallei+ lijkt komt *eigen kracht* 7 keer voor. Het lijkt gedefinieerd te worden als ‘Het inschakelen, herstellen en versterken van het eigen probleemoplossend vermogen van de jeugdige, zijn ouders en zijn sociale omgeving (*eigen kracht*).’ In deze definitie wordt ook een onderscheid gemaakt in welke mate *eigen kracht* aanwezig is, maar in de rest van het beleidsplan wordt enkel gesproken over het “versterken” van *eigen kracht*. *eigen kracht* wordt nadrukkelijk toegeschreven aan jeugdigen, ouders én zijn sociale omgeving. Verder wordt *eigen kracht* vooral als uitgangspunt voor het beleid van de gemeente genoemd, voor professionals geldt het versterken van *eigen kracht* meer als focuspunt. Er wordt niet toegelicht hoe *eigen kracht* versterkt kan worden of wat het doel daarvan is.

Amsterdam

De gemeente Amsterdam refereert naar *eigen kracht* als iets van jeugdigen en ouders, maar ook de “sociale veerkracht” vanuit de pedagogische civil society speelt een belangrijke rol. Sociale veerkracht wordt daarbij naast *eigen kracht* geplaatst. Er worden verschillende werkwoorden gekoppeld aan *eigen kracht* die impliceren dat het minimaal, latent of actief aanwezig is. *eigen kracht* is een uitgangspunt en handelwijze van de professional, maar ook voor de gemeente is het een uitgangspunt, o.a. om kosten te besparen. *eigen kracht* moet worden benut bij het oplossen van ontwikkel-, opvoed- en opgroei problemen, of in andere woorden: *eigen kracht* wordt ingezet als middel/manier om zelf problemen op te lossen.

IJmond

In het beleidsplan van de IJmondgemeenten, wordt slechts 8 van de 23 keer *eigen kracht* toegedicht aan iemand, vaker wordt het als abstract begrip genoemd. Opvallend is het ook dat *eigen kracht* consequent tussen aanhalingstekens wordt geplaatst. Twee keer wordt het tussen haakjes gezet, maar het is niet duidelijk hoe *eigen kracht* zich in die gevallen verhoudt tot wat ervoor wordt gesteld (aanwezigheid pedagogische civil society en versteken van het eigen netwerk). Het sociale netwerk speelt in ieder geval wel een belangrijke rol, jeugdigen en gezinnen moeten in ieder geval in samenhang met hun directe leefomgeving worden benaderd. Omdat *eigen kracht* tussen aanhalingstekens wordt geplaatst, is het opvallend dat in dit beleidsplan geen definitie van *eigen kracht* wordt gegeven. Door de werkwoorden die aan *eigen kracht* worden gekoppeld, lijkt te worden verondersteld dat *eigen kracht* van actief tot minimaal aanwezig is.

Purmerend

eigen kracht wordt gezien voornamelijk gezien als iets van gezinnen, maar ook de omgeving is een belangrijke factor in dit beleidsplan. Gezin en omgeving worden een aantal keer samengenomen en het eigen informele netwerk/de omgeving wordt ook gezien als voorwaarde om een gezin in haar kracht te zetten. *eigen kracht* wordt door de gemeente gezien als een algemeen doel (maatschappelijk effect) en middel om een kostenbesparing en volumedaling te realiseren, maar niet als uitgangspunt. Het moet wel een

uitgangspunt voor professionals zijn. Opvallend is dat in dit beleidsplan wordt vermeld hoe *eigen kracht* kan worden versterkt, namelijk door betere digitale informatievoorziening, verbinding tussen informele zorg, burgerkracht en wijkteams versterken. Daarbij wordt echter niet vermeld uit welke onderdelen *eigen kracht* bestaat.

Enschede

In het beleidsplan van de gemeente Enschede komt het begrip *eigen kracht* in totaal 27 keer voor. *eigen kracht* wordt overeenkomstig de MvT bij de Jeugdwet gedefinieerd als “eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden”. *eigen kracht* wordt vooral toegeschreven aan jeugdigen en er wordt door de werkwoorden geïnsinueerd dat *eigen kracht* vooral minimaal aanwezig is en dus versterkt moet worden. *eigen kracht* wordt niet zozeer toegeschreven aan het sociale netwerk, maar de sociale omgeving komt wel naar voren als een belangrijk component. *eigen kracht* wordt meermaals expliciet als uitgangspunt genoemd. Tegelijkertijd wordt het ook genoemd als een doel op zich, maar ook als een manier om andere doelen te bereiken zoals het veilig en gezond opgroeien van jeugdigen.

Hengelo

In het beleidsplan voor maatschappelijke ondersteuning komt het begrip *eigen kracht* 24 keer voor, in de aparte paragraaf over jeugd slechts 2 keer. *eigen kracht* lijkt in de paragraaf over jeugd gedefinieerd te worden als “eigen mogelijkheden en eigen verantwoordelijkheid”, maar dit is rechtstreeks overgenomen van de Memorie van Toelichting op de Jeugdwet. Elders in het document wordt geen duidelijke definitie van *eigen kracht* gegeven. Het wordt wel heel duidelijk als uitgangspunt voor zowel de gemeente zelf als de professionals benoemd, waarbij de nadruk ligt op het “versterken” van de *eigen kracht*. Hoe *eigen kracht* versterkt kan worden of wat het doel daarvan is, wordt niet duidelijk.

Staphorst

Met betrekking tot het begrip *eigen kracht*, is het beleidsplan van de gemeente Staphorst zeer beperkt. Er wordt geen definitie gegeven, noch is er een doel af te leiden. Opval-

lend is wel dat er niet gerefereerd wordt naar het sociale netwerk of de omgeving van jeugdhulp-cliënten, gezien het christelijke karakter van de gemeente was dit vanuit de gedachte van “naasteliefde” wel te verwachten. Uit de werkwoorden valt af te leiden dat *eigen kracht* minimaal of actief aanwezig wordt verondersteld. Opvallend is dat eenmaal ook wordt gesproken over het “teruggeven” van *eigen kracht*.

Stichtse Vecht, Weesp en Wijdmeren

In het beleidsplan jeugd van de gemeenten Stichtse Vecht, Weesp en Wijdmeren komt het begrip *eigen kracht* 19 keer voor. Het lijkt gedefinieerd te worden als probleemoplossend vermogen. Het wordt voornamelijk toegeschreven aan inwoners én hun omgeving. Het doel van *eigen kracht* te zijn dat gezinnen zelf in staat zijn om kinderen veilig en gezond te laten opgroeien. *eigen kracht* is op alle niveaus aanwezig.

Utrecht

In het beleidsplan van de gemeente Utrecht speelt *eigen kracht* een belangrijke rol en worden er diverse begrippen aan gekoppeld zoals eigen mogelijkheden. De definitie die wordt genoemd in de factsheet van de ministeries VWS en V&J (probleemoplossend vermogen) wordt in ieder geval niet letterlijk overgenomen. *eigen kracht* vormt het uitgangspunt voor zowel het gemeentelijke jeugdbeleid als het handelen van de professional. Professionals moeten jongeren/ouders ondersteunen om “op *eigen kracht*” verder te kunnen gaan, waaronder o.a. wordt verstaan het stimuleren van zelfredzaamheid, maatschappelijke participatie, talentontwikkeling en een veilige leefomgeving wordt verstaan. Hoe dit in de praktijk vorm moet krijgen, wordt niet gespecificeerd.

Oosterschelderegio

In de beleidsnota van de Oosterschelderegio komt *eigen kracht* 5 keer voor en wordt de volgende definitie gegeven in de begrippenlijst: Situatie dat burgers ‘eigen verantwoordelijkheid’ nemen, en zelfredzaam zijn of zelf oplossing(en) creëren of organiseren in een probleemsituatie. *Eigen kracht* is dus eigen verantwoordelijkheid nemen, zelfredzaamheid en probleemoplossend vermogen, volgens deze gemeenten. Uit de werkwoorden blijkt de veronderstelling dat *eigen kracht* ofwel actief, ofwel minimaal

aanwezig is. Er wordt niet verwezen naar de sociale omgeving of netwerk. Ook wordt het niet expliciet als uitgangspunt voor gemeentelijk beleid of professional genoemd, maar komt het wel duidelijk naar voren in de communicatieboodschap. Daarnaast wordt het “op *eigen kracht*” kunnen genoemd als doel, dat bereikt kan worden door preventie, vroege signalering en vraaggericht werken.

Zeeuws-Vlaanderen

In het beleidsplan van de regio Zeeuws-Vlaanderen komt het begrip *eigen kracht* in totaal 9 keer voor. *eigen kracht* wordt vooral gekoppeld aan jeugdigen en ouders, waarbij de veronderstelling is dat het minimaal of actief aanwezig is. Het sociale netwerk krijgt in dit beleidsplan weinig aandacht, maar *eigen kracht* wordt wel heel expliciet genoemd als uitgangspunt voor het nieuwe jeugdbeleid en ook eenmaal als uitgangspunt voor professionals. *eigen kracht* lijkt gedefinieerd te worden als de betrokkenheid van jeugdigen en ouders en zelfregie. Er wordt geen concreet doel gekoppeld aan *eigen kracht* of gesteld hoe het versterkt kan worden.

Den Haag

In dit beleidskader komt *eigen kracht* 11 keer voor en wordt het wisselend toegeschreven aan kinderen, jongeren en gezinnen. Slechts eenmaal wordt gerefereerd naar de *eigen kracht* van de omgeving. Er wordt verondersteld dat het minimaal, latent of actief aanwezig is. *eigen kracht* kan volgens de gemeente Den Haag door professionals, maar ook door extra aandacht op school of vrijetijdsvoorzieningen worden versterkt. *eigen kracht* wordt als uitgangspunt gezien voor het Haagse Jeugdbeleid, maar er wordt geen definitie van het begrip gegeven. Over het algemeen, is dit beleidskader vrij beperkt op het gebied van *eigen kracht*.

Dordrecht

In het beleidsplan Jeugdhulp van de gemeente Dordrecht komt het begrip *eigen kracht* 11 keer voor. Er wordt voornamelijk gesproken over het versterken van de *eigen kracht*. Daarnaast zijn “probleemoplossend vermogen” en “regie voeren” belangrijke concepten. De relatie tussen deze concepten en *eigen kracht* is echter niet eenduidig. *eigen kracht*

wordt als een (werk)principe voor professionals genoemd en als “belangrijk” punt in de visie van de gemeente. Ook wordt het genoemd als manier om de bezuinigingsopgave en een volumedaling te realiseren. *eigen kracht* kan versterkt worden, bijvoorbeeld door het (financieel) ondersteunen van de projecten, instellingen en de pedagogische civil society, en vroegsignalering door de basisvoorzieningen.

Drechtsteden

De Kadernotitie van de regio Drechtsteden is summier wat betreft het begrip *eigen kracht*, zowel in hoe vaak het voor komt (6x) en het gebruik ervan. Er wordt geen definitie gegeven of gesteld hoe *eigen kracht* versterkt kan worden. *eigen kracht* wordt toegedicht aan jeugdigen en ouders, en ook een keer aan het sociale netwerk. Een beroep doen op de *eigen kracht* van burgers wordt niet genoemd als reden om een kostenbesparing te realiseren, maar wel uitgangspunt voor professionals en het nieuwe jeugdbeleid.

Holland Rijnland en Boskoop

In het beleidsplan van de regio Holland Rijnland wordt 8 keer gesproken over het begrip *eigen kracht*. Het vaakst wordt gesproken over het versterken van *eigen kracht*. *eigen kracht* wordt wisselend toegeschreven aan jongeren, ouders, het gezin of de sociale omgeving. *eigen kracht* wordt besproken als onderdeel van de werkwijze 1Gezin1Plan en geldt ook als algemeen uitgangspunt. *eigen kracht* kan volgens het beleidsplan gerealiseerd worden door informatie, advisering, ondersteuning en hulp te bieden.

Rotterdam

In de beleidsnota van de gemeente Rotterdam, wordt *eigen kracht* voornamelijk toegedicht aan jeugdigen en ouders. Het wordt veronderstelt actief, latent of minimaal aanwezig te zijn, en geldt als uitgangspunt van professionals. Ook voor de gemeente zelf vormt het een belangrijk uitgangspunt omdat daarmee een kostenbesparing en volumedaling gerealiseerd kan worden. *eigen kracht* lijkt naast begrippen als het informele netwerk, zelfredzaamheid, eigen deskundigheid, draagkracht en normen en waarden te staan. Wat en hoe er dan precies versterkt moet worden, is niet duidelijk.

Bijlage 1B: Onderzoeksverantwoording verkennd onderzoek gemeenten

Analyse beleidsplannen

In totaal zijn de beleidsplannen van 32 gemeenten geselecteerd voor de analyse. Om een goede afspiegeling te krijgen van gemeentes in Nederland, is o.a. gekeken naar de grootte van een gemeente. De steden zijn qua aantal inwoners verdeeld in vijf categorieën:

Klein = <20.000

Middel = 20.000 – 50.000

Middelgroot = 50.000-100.000

Groot = 100.000 – 250.000

Zeer groot = > 250.000

Daarnaast is gelet op de geografische spreiding van de gemeenten: uit elke provincies zijn minstens twee gemeenten geselecteerd. Bij de selectie is ook gekeken of het beleidsplan van een gemeente wordt genoemd als voorbeeld beleidsplan op de website www.beleidsplanvoordejeugd.nl. Op deze website van het Transitiebureau Jeugd en het Ministerie van VWS, zijn beleidsplannen opgenomen die volgens onderzoek van BMC goede voorbeelden zijn. Daarbij is gelet op concreetheid (het hoe), relevantie en of de voorbeelden in lijn zijn met de jeugdwet. Overeenkomstig de Checklist Beleidsplan Jeugd, moeten daarin de volgende onderwerpen zijn opgenomen:

1. Basisgegevens
2. Toekomstvisie
3. Inrichten/uitvoeren
4. Samenwerking
5. Kwaliteit
6. Financiën
7. Monitoring/Verantwoording.

Omdat veel gemeenten hebben besloten de jeugdzorg in samenwerking met andere gemeente te organiseren, zijn ook regionale beleidsplannen meegenomen. In veel gevallen heeft een gemeente dan ook geen eigen gemeentelijk beleidsplan.

Een volledig overzicht van de gemeentes, inclusief gegevens over het aantal inwoners, of het een regionaal of gemeentelijk beleidsplan betreft en hoe vaak het concept *eigen kracht* voorkomt in het beleidsplan, is te vinden in het Excel document. Hieronder een overzicht van de gemeenten/regio's, de provincies, hoe vaak *eigen kracht* er in voorkomt en of het beleidsplan al geanalyseerd is.

Voorbeeld gemeente	Gemeente / Regio	Provincie	Aantal x eigen kracht	Geanalyseerd
Nee	BOCE-gemeenten	Drenthe	4	X
Nee	Borger-Odoorn	Drenthe	13	X
Nee	Almere	Flevoland	14	X
Ja	Lelystad	Flevoland	47	X
Nee	Leeuwarden	Friesland	11	X
Nee	Littenseradiel en Súdwest-Fryslân	Friesland	30	X
Nee	Montferland	Gelderland	16	X
Ja	Nijmegen	Gelderland	12	X
Ja	Wageningen	Gelderland	32	X
Nee	Groningen	Groningen	19	X
Nee	Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren	Groningen	16	X
Nee	Beesel	Limburg	12	X
Nee	Midden-Limburg	Limburg	18	X
Ja	Westelijke Mijnstreek	Limburg	21	X
Nee	Breda	Noord-Brabant	7	X
Ja	De Kempen	Noord-Brabant	8	X
Nee	Dommelvallei+	Noord-Brabant	7	X
Ja	Amsterdam	Noord-Holland	31	X
Ja	IJmond	Noord-Holland	23	X
Ja	Purmerend	Noord-Holland	16	X
Nee	Enschede	Overijssel	27	X
Nee	Hengelo	Overijssel	24	X
Nee	Staphorst	Overijssel	14	X
Nee	Stichtse Vecht, Weesp en Wijdmeren	Utrecht	19	X
Ja	Utrecht	Utrecht	9	X
Nee	Oosterschelderegio	Zeeland	5	X
Nee	Zeeuws-Vlaanderen	Zeeland	9	X
Nee	Den Haag	Zuid-Holland	11	X
Ja	Dordrecht	Zuid-Holland	23	X
Ja	Drechtsteden	Zuid-Holland	6	X
Ja	Holland Rijnland en Boskoop	Zuid-Holland	8	X
Ja	Rotterdam	Zuid-Holland	19	X

Interviews beleidsmedewerkers

In een periode van vier weken zijn met beleidsmedewerkers van zeven gemeenten en van één regionaal samenwerkingsverband telefonische interviews gehouden over het begrip “*eigen kracht*”. In totaal is met tien beleidsmedewerkers gesproken, van de volgende acht gemeenten:

1. Montferland
2. Beesel
3. Hengelo
4. Emmen
5. Leeuwarden
6. Beverwijk
7. Wageningen
8. Oosterschelderegio

Voorafgaand aan de interviews zijn de beleidsplannen van deze gemeenten en het regionale samenwerkingsverband geanalyseerd. Ongeveer de helft van de gesproken beleidsmedewerkers heeft zelf meegeschreven aan het geanalyseerde beleidsplan. Doel van deze interviews was enerzijds om inzicht te krijgen in hoe gemeenten handen en voeten geven aan het begrip “*eigen kracht*” in hun beleid en anderzijds om de gemeenten de mogelijkheid te geven om aspecten uit het beleidsplan toe te lichten en te verduidelijken.

- Bakker, I., Bakker, K., Dijk, A. van, & Terpstra, L. (1998). *O & O in perspectief*. Utrecht, Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman
- Beek, F. van, & Schuurman, M. (2010). 'Eigen kracht-conferenties: kansen en mogelijkheden in de zorg aan mensen met een verstandelijke beperking'. In *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met een verstandelijke beperking*, 2010(36),3, 197-208.
- Bellaart, H., & Azrar, F. (2003). *Jeugdzorg zonder drempels. Eindverslag van een project over de toegankelijkheid en de kwaliteit van de jeugdzorg voor allochtone cliënten*. Utrecht: Forum.
- Boer, N. de, & Lans, J. van der. (2011). *Burgerkracht. De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag: RMO.
- Botjes, E. (2013). *Methodebeschrijving EigenKrachtWijzer. Databank Effectieve sociale interventies*. Vereniging EigenKrachtWijzer.
- Brink, C., Lucassen, A., Middelaar, M. & Poll, A. (2012). Methoden en instrumenten zelfregie. Voor ondersteuning van mensen in kwetsbare situaties. Utrecht: MOVISIE. Te downloaden op <http://www.movisie.nl/publicaties/methoden-instrumenten-zelf-regie>.
- Brink, C., m.m.v. Veen, N. van der. (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. De begrippen ontward*. (Kennisdossier 5 van het programma Aandacht voor iedereen). s.l.: AVI, Aandacht voor Iedereen. Geraadpleegd 1 oktober 2017 via <https://www.movisie.nl/publicaties/zelfregie-eigen-kracht-zelfredzaamheid-eigen-verantwoordelijkheid-begrippen-ontward>.
- Delahaij, R. (2004). Wat is empowerment?. In: *Dossier empowerment. Empowerment-methoden bij allochtone jongeren*. (p.1-19). Geraadpleegd 11 november 2014 via <http://www.forum.nl/pdf/empowerment.pdf>
- Distelbrink, M., & Schöne, J. (2014). *Sociale Steun Stimuleren. Resultaten van de training Triple S in Hilversum en Heerhugowaard*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Distelbrink, M., Gilsing, R., Pels, T., Schöne, J., & Wind, D. (2014). *Proeftuinen Om het Kind. Een kwalitatieve verkenning*. (p. 75-91). Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Donkers, G. (2014). *Zelfregulatie. Een contextueel sturingsconcept van sociale interventie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Eigen kracht* Centrale. (2013). *Handreiking eigen kracht*.
- Eigen kracht* Centrale. (2014) *Onderzoek naar Eigen kracht-conferenties*.
- Geraadpleegd 1 oktober 2017 via <https://www.eigen-kracht.nl/nieuws/zegt-wodc-onderzoek-eigen-kracht-conferenties/>
- Eigen kracht* Centrale. (2015). <http://www.eigen-kracht.nl/>
- Fassaert, T., Lauriks, S., Buster, M. C. A., Wit, M. A. S. de, Weerd, S. van de, & Schönerberger M.(2013). ZRM-supplement: Ouderschap 2013. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Freire, O. (1972). *Pedagogie van de onderdrukten*. Baarn: Uitgeverij In den Toren.
- Gruijter, M. de, Lem, S. van der, & Berger, M. (2010). *Durf te Dromen, over empowerment*. Delft: Gemeente Delft.
- Hauwert, S., Metze, R., & Sedney, P. (2013). Zelfregie van mensen in kwetsbare posities. In R.
- Kwekkeboom, & P. van Heijst, *Tinteling. De driehoek onderzoek-onderwijs-praktijk in evenwicht*. Digitale uitgave van het landelijk Lectorenplatform Zorg en Welzijn.
- Hendriks, A. C., Friele, R. D., Legemaate, J., & Widdershoven, G. (2013). *Thematische wetsevaluatie zelfbeschikking in de zorg*. (Reeks evaluatie regelgeving: deel 34). Den Haag: ZonMw. Geraadpleegd 1 oktober 2017 via https://www.kcwj.nl/sites/default/files/research/thematische-wetsevaluatie-zelfbeschikking-in-de-zorg_2013.pdf
- Hoek. (2010). Het versterken van de *eigen kracht* en het sociale netwerk van jeugdigen, ouders en gezinnen: 38 interventies uit de databank effectieve jeugdstudies. Geraadpleegd 1 oktober 2017 via https://www.cjg043.nl/wp-content/uploads/2016/08/Versterken_eigen_kracht.pdf
- Jumelet, H., & Wenink, J. (2012). *Zorg voor onszelf?. Eigen kracht van jeugdigen opvoeders en omgeving grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk*. Amsterdam: SWP.

Karoly, P. (1993). Mechanisms of self-regulation. A systems view. *Annual Review of Psychology*, 44, 23-52.

Kieffer, C. H. (1984). Citizen empowerment. A developmental perspective. *Prevention in Human Services*, 3(2-3), 9-36.

Lauriks, S. e.a. (2010). *Handleiding en toelichting bij de Zelfredzaamheid-Matrix*. Amsterdam: GGD Amsterdam.

Lauriks, S. e.a. (2010). *Zelfredzaamheid-Matrix*. Amsterdam: GGD Amsterdam.

Leeuwen-Den Dekker, P. van, & Poll, A. (2013). *Leefgebiedenwijzer. Versterken van eigen kracht van cliënten*. Utrecht: MOVISIE. Deze publicatie is te bestellen en te downloaden via <http://www.movisie.nl/publicaties/leefgebiedenwijzer>. De indeling is gebaseerd op het Strenght Based model van professor Charles Rapp.

Nederlands jeugd instituut. (2010). *Het versterken van de eigen kracht en het sociale netwerk van jeugdigen, ouders en gezinnen: 38 interventies uit de databank effectieve jeugdstudies*. Geraadpleegd 1 oktober 2017 via <https://www.nji.nl/nl/Het-versterken-van-de-eigen-kracht-en-het-sociale-netwerk-van-jeugdigen,-ouders-en-gezinnen>

Nederlands jeugd instituut. (2013). *Achtergronden*. Geraadpleegd 10 september 2014 via <http://www.nji.nl/Achtergronden>

Nederlandse jeugd instituut. (z.j.). *Erkende Interventies*. Geraadpleegd 16 september 2014 via <http://www.nji.nl/Eigen-kracht-Praktijk-Erkende-interventies>

Nederlands jeugd instituut. (z.j.). *Eigen kracht*. Geraadpleegd 26 september 2015 via <http://www.nji.nl/Eigen-kracht>

Ossewaarde, R. (2006). *Eigen verantwoordelijkheid: bevrijding of beheersing?* Amsterdam: SWP

Schaafsma, K. (2014). Over welke kracht hebben we het nou eigenlijk?. Ontrafeling van de term 'eigen kracht'. In: *Zoete inval, dichte gordijnen en buurtmoeders de ontwikkeling van (jeugd)zorg in de buurt*. (p. 34-38). Geraadpleegd 6 september 2014 via <http://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/verhalenboek-jib-def2.pdf>

Schöne, J. E. (2015). *De Macht van Eigen kracht. Een studie naar het gebruik van het concept eigen kracht in (lokaal) beleid en de praktijk van opvoedingsondersteuning, geanalyseerd in het licht van empowerment-theorie en de Cultuur-historische Activiteitstheorie*. (Masterthese Theoretische pedagogiek, Studentnummer: 2518661). Amsterdam: Faculteit Psychologie en Pedagogiek, Vrije Universiteit.

SO&T. (2012). *Triple S; Sociale Steun Stimuleren*. Geraadpleegd 15 februari 2014 via http://www.kwaliteitinopvoeden.nl/pageid=944/Training_Triple_S.html

Stel, J. van der. (2014). Eigen regie, Zelfzorg, Zelfregulatie. Weblecture. <http://slide-player.nl/slide/1899450/#>

Tweede Kamer. (2006, 25 januari). TK 2005-2006, 30 131, nr. 65. *Toelichting op het amendement dat heeft geleid tot invoering van de compensatieplicht in de Wmo*.

Veldheer, V., Jonker, J-J., Noijs, L. van, & Vrooman, C. (2012). *Een beroep op de burger. Minder verzorgingsstaat, meer eigen verantwoordelijkheid?* Geraadpleegd 1 oktober 2017 via https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Een_beroep_op_de_burger

Verkooijen, L. (2006). *Ondersteuning Eigen Regievoering & Vraaggestuurde Zorg*. Jutrijp: Verkooijen en Beima.

Verzaal, H. (2002). Empowerment en de jeugdzorg. In: *Empowerment in de Jeugdzorg. Onderzoek naar empowerment bevorderend gedrag van hulpverleners*. (p.15-46). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Vlind, M. (2012). *Zelfregie in de praktijk. Een kwalitatief onderzoek naar eigen regievoering van kwetsbaren in de zelfredzame samenleving*. Amsterdam: Masterthesis sociologie, Vrije Universiteit Amsterdam.

Walraven, G. (2013). *Zelfredzaamheid en "eigen kracht" in het wmo debat. Kansen organiseren voor empowerment?!*. Weblecture. <https://mediasite.inholland.nl/Mediasite/Play/57af3a88ce24415da39adfb11c0755b91d>

Zimmermann, M. A. (1995). Psychological empowerment. Issues and illustrations. In *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 581-599.

Websites

<http://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/zrm/overzrm/overbeschrijving>

<http://www.zonmw.nl/nl/actueel/agenda/detail/item/moet-alles-wat-kan-publieksdebat-over-zelfbeschikking-in-de-zorg-anno-2013/>

<https://www.amnesty.nl/mensenrechten/encyclopedie/zelfbeschikking-en-mensenrechten>

Colofon

Opdrachtgever
auteurs

Stichting Steunfonds Pro Juventute Nederland
Dr. R.J.H. Gilsing
A. Jansma, MSc.

Met medewerking van

J. Schöne, MSc.
A. Wróblewska, MSc.
L. Maas, MSc.

Omslag
Uitgave

Ontwerppartners, Breda
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-846-7

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2017.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Binnen de transformatie van het sociaal domein is eigen kracht een centraal begrip. Het wordt gezien als hét wondermiddel in de participatiesamenleving. Maar wat houdt het eigenlijk in? In hun beleidsnota's onderkennen veel gemeenten het belang van *eigen kracht*, maar werken zij het begrip weinig uit. In de literatuur is er geen consensus over de invulling van het begrip. Professionals werken vaak met impliciete, uiteenlopende definities. Er is een zekere professionele verlegenheid met het begrip *eigen kracht*.

In dit rapport presenteren we een voor professionals richtinggevende conceptualisering van eigen kracht: Wat is eigen kracht nu precies? Welke aspecten van eigen kracht kunnen we onderscheiden? En hoe verhoudt het begrip eigen kracht zich tot begrippen die vaak in een adem worden genoemd, zoals zelfregie, zelfregulatie en zelfredzaamheid?

We zien *eigen kracht* als persoonlijk kapitaal van mensen. Het kent drie dimensies. Mensen kunnen *eigen kracht* aanwenden om bepaalde doelen te realiseren. We kijken in deze studie ook hoe de omgang met *eigen kracht* in de dagelijkse praktijk van professionals in het domein van jeugd en gezin aansluit bij ons concept van *eigen kracht*. En we bekijken op welke wijze bestaande, erkende interventies gericht op het versterken van eigen kracht en instrumenten die ingezet worden om *eigen kracht* in te schatten of te meten, aansluiten bij ons concept.